

Дневникъ

(стенографски)

на

XIX^{-то} обикновено Народно събрание

Първа извънредна сесия

41. заседание, четвъртъкъ, 1 юлий 1920 г.

(Открито въ 4 ч. 20 м. слѣдъ пладне)

Прѣдседателъ: (Звъни) Моля г. секретаря да прочете списъка на г. г. народнитѣ прѣдставители.

Секретарь С. Дупариновъ (з): (Прочита списъка. Отъ заседанието сж отсъствуваха народнитѣ прѣдставители: Арифъ Агушевъ, Димитъръ Анастасовъ, Иванъ Ангеловъ, Александъръ Атанасовъ, Стефанъ Бакърджиевъ, Юсуфъ Бергански, Петъръ Бѣлковъ, Василъ Вличковъ, Асѣнъ Вълкановъ, Никола Габровски, Беню Гърбовъ, Мехмедали Исмаиловъ Гюзмевъ, д-ръ Юрданъ Данчевъ, Стефанъ Даскаловъ, Георги Димитровъ, Христо Кабакчиевъ, Иванъ Ковачевъ, Станчо Косевъ, Величко Кознички, Василъ Коларовъ, Василъ Костовъ, Никола Кънчевъ, Никола Къосевъ, Жико Лишковъ, д-ръ Никола Максимовъ, Александъръ Малиновъ, Владимиръ Марковъ, Еню Марковски, Александъръ Мичевъ, Никола Мушановъ, Димитъръ Нейковъ, д-ръ Петъръ Ораховачъ, Никола Падаревъ, Петко Палиевъ, Никола Пеневъ, Тодоръ Петровъ, Георги Поповъ, Коста Сидеровъ, Алексн Сираковъ, Христо Славейковъ, Димитъръ Стоевъ, Владимиръ п. Томовъ, Иванъ Цанковъ, Коста Ципорановъ, Станко Цъстовъ, Крумъ Чапрашковъ и Юрданъ Юрдановъ)

Прѣдседателъ: (Звъни) Отъ 216 души народни прѣдставители присѣдствуваха 128. Законниятъ съставъ е налице.

Обявявамъ заседанието за открито.

Съобщавамъ на народното прѣдставителство, че бюрото на Камарата е разрѣшило отпускъ на народния прѣдставителъ Димитъръ Поповъ за 29 юний.

На народния прѣдставителъ Станко Панайотовъ бюрото е разрѣшило 10 дневенъ отпускъ, считанъ отъ 2 юлий.

На народния прѣдставителъ Георги Стойновъ бюрото е извинило отсъствията на 28 и 29 юний.

Народниятъ прѣдставителъ Юсуфъ Бергански съ телеграма отъ Дювленъ моли да му се разрѣши отпускъ до 5 юлий. Понеже г. Бергански се е ползувалъ съ отпуска, който му дава правилникътъ, ще питамъ Събранието. Които приематъ да се разрѣши отпускъ до 5 юлий на народния прѣдставителъ г. Юсуфъ Бергански, моля, да си вдигнатъ рѣката. Мнозинство, приема се.

На народния прѣдставителъ Кънчо Чамовъ бюрото е извинило отсъствията за 26, 28 и 29 юний.

На народния прѣдставителъ Димитъръ Стоевъ бюрото е разрѣшило 6-дневенъ отпускъ отъ 1 юлий.

На народния прѣдставителъ Беню Гърбовъ бюрото е разрѣшило 6 дни венъ отпускъ отъ 30 юний.

Постъпило е прѣдложение отъ Министерството на земледѣлството и държавнитѣ имоти за одобрени даденото на същото министерство разрѣшение прѣзъ 1920 г. да се допусне отенчанто сега и безплатно на потребнитѣ дървени материяли отъ сѣнищата за идната стопанска година на държавнитѣ гори за постройка на жилища за бѣжанцитѣ отъ Тракия. Това прѣдложение ще бѣде отпечатано, раздадено и поставено на дневенъ редъ.

Постъпило е законодателно прѣдложение отъ земледѣлската парламентарна група, съ което се иска на всички телеграфисти и жѣлѣзничари отъ 41, 42 и 43 набори, които сж служили да имъ се счете службата като отбита военна служба. Това прѣдложение е подписано отъ нужното число народни прѣдставители, ще бѣде отпечатано, раздадено и поставено на дневенъ редъ.

Пристапваме къмъ дневния редъ — първо четене за законопроекта за насърчение на строежитѣ.

Моля г. секретаря да го докладва.

Секретарь С. Дупариновъ (з): (Чете)

„М о т и в и

къмъ законопроекта за насърчение на строежитѣ.

„Г. г. народни прѣдставители! Жилищната криза може да бѣде отстранена само чрезъ строжи. При днешнитѣ условия обаче строежитъ е трудно дѣло и затова се явяватъ нужни поощрения и задължения къмъ построяване и законъ, който да прѣдвиди всички ползни мѣрки въ това отношение. Но понеже изработването на такъвъ законъ ще отнеме време и внасянето му ще закъснѣе, а тъйкъ не бива да се пропуска тазгодишниятъ строителенъ сезонъ, азъ ви прѣдлагамъ приложения законопроектъ, мѣрките по които сж несъмнено ползни и при това не повдигатъ оспорото.

„Чл. чл. 1 и 3 от законопроекта поощряват всички строещи, а чл. 2 строещите на жилища. По големите първоимущества за жилищните постройките се оправдават от една страна с тяхната по-голяма полезност, и от друга — че те при равна кубатура по-малко струват, тъй че без тази разлика строежите на жилища ще бъдат по малко

„София, 26 юний 1920 г.

„Управляющо Министерството на вътрешните работи и народното здраве: **Н. Атанасовъ.**

„Законопроектъ

за насърчение на строежите.

„Чл. 1. Всички постройки, пристройки и надстройки, извършени след 1 януари 1920 г., се освобождават от дъйствието на закона за облекчение на жилищната нужда и на този за наемите.

„Освобождават се от дъйствието на чл. 11 от закона за облекчение на жилищната нужда и лицата, които построяват жилища след влизането въ сила на настоящия законъ.

„Чл. 2. Всички жилищни постройки, пристройки и надстройки извършени след влизане въ сила на настоящия законъ и свършени до края на 1923 г. се освобождават до края на 1930 г. от данък върху сградите и от данък върху капиталите.

„Чл. 3. Министерският съветъ може да издава общи наредби, чрез които да намалява митата и привозните такси и да установява и други улеснения за доставката и превоза на материалите за строежъ.“

Председателъ: Които приемат по принципъ законопроекта за насърчение на строежите, моля, да си вдигнат ръката. Мнозинство, приема се.

Министъръ С. Омарчевски: Пръдлагамъ спъшностъ.

Председателъ: Г. министърът на просвѣтата побдлага спъшностъ. Които приемат това пръдложение, моля да си вдигнат ръката. Мнозинство, приема се.

Моля г. секретаря да докладва законопроекта на второ четене.

Секретаръ С. Дупариновъ (з): (Чете)

„З а к о н ъ

за насърчение на строежите.“

Председателъ: Които приемат заглавието на законопроекта както се прочете от г. секретаря, моля да си вдигнат ръката. Мнозинство, приема се.

Секретаръ С. Дупариновъ (з): (Чете)

Чл. 1. Всички постройки, пристройки и надстройки, извършени след 1 януарй 1920 г., се освобождават от дъйствието на закона за облекчение на жилищната нужда и на този за наемите.

Освобождават се от дъйствието на чл. 11 от закона за облекчение на жилищната нужда и лицата които построяват жилища след влизането въ сила на настоящия законъ.“

Председателъ: Които приемат чл. 1, както се прочете от г. секретаря, моля, да си вдигнат ръката. Мнозинство, приема се.

Секретаръ С. Дупариновъ (з): (Чете)

Чл. 2. Всички жилища, постройки, пристройки и надстройки, извършени след влизан въ сила на настоящия законъ и свършени до края на 1923 г., се освобождават до края на 1930 г. от данък върху сградите и от данък върху капиталите.“

Председателъ: Има думата г. Андрей Ляпчевъ.

А. Ляпчевъ (д): Г. г. народни пръдставители! Идеята на този законопроектъ е да се насърчи строежът на сградите, поради което се дават извѣстни привилегии, между другите — една много сериозна привилегия, при която за 40 години наредъ да не се плаща данъкъ

върху сградите. Ако е така, тогавъ азъ се питамъ има ли най-здравото основание за единъ, който построи сграда, да бъде поощряванъ? Основанието е, че като построи сграда, той ще бъде собственикъ на тази сграда. Това основание ние го разрушихме завчера съ приемането на единъ законъ тъкмо въ обратната смисъл.

Х. Пенчевъ (з): (Смѣе се).

А. Ляпчевъ (д): Надѣйте се сме, г. Пенчевъ, азъ не защитавамъ никакви интереси. (Глътка)

Пръдседателъ: Моля ви се, г. да.

Х. Пенчевъ (з): Смѣшно е, защото изглеждате смѣшенъ.

А. Ляпчевъ (д): Азъ не съмъ смѣшенъ. (Отива на трибуната)

Г. г. народни пръдставители! Много смѣшно изглежда дѣйствието всичко това, което става въ тази държава. Ние завчера гласувахме закона за бюджета. Въ него ние пръдвидѣхме напр. че за килограмъ тютюнъ се плаща 24 ст. отъ които 12 ст. ще бъдатъ за мѣстната община и 12 ст. ще отидатъ за общия фондъ общински налогъ, отъ дѣто ще се разпъдѣля за всички общини. Не съ мина денъ, пръди закона да биде напечатанъ, азъ тукъ четохъ дъвичъ законопроектъ отъ Министерството на вътрешните работи, въ които се казва: разрешава се на общините да облагатъ тютюна съ общински данъкъ 1 л. Днесъ азъ съмъ пръдъ скъщата история. Онзи денъ на първо четене минава законоположение, по силата на което се дава право на Министерския съветъ да одобрява избора, който евентуално би направилъ нѣкой шефъ на който и да е учрѣждение за една сграда, за да се отчужди тя отъ частния стопанинъ и да стане държавна собственостъ.

Нѣкой отъ земледѣлците: Щомъ не живѣе въ нея.

А. Ляпчевъ (д): Толкозъ повече пъкъ днесъ виждамъ и другъ законопроектъ: дайте да освободимъ отъ данъкъ ония, които ще строятъ сгради!

Ю. Вълковъ (з): Вие защитавате ония, които иматъ много пари.

А. Ляпчевъ (д): Вие съ думи пѣма да надвиете истината. Азъ изтъквамъ тукъ несъобразности и противорѣчия.

Пръдседателъ: Моля Ви се, г. Ляпчевъ, не се обръщайте лично.

П. Димовъ (з): 40 години рушихте.

А. Ляпчевъ (д): Вие въ 40 дни искате да разрушите това, което е построено за 40 години. Азъ се ползувамъ отъ този случай да припомня, че тукъ и на стъгните се говори все „40 години, 40 години“, и ние мѣчимъ а когато мѣчимъ, вие мислите, че имаме право. Я попитайте министъра на народната просвѣта какво е говорилъ завчера въ една гимназия, кѣдѣто е билъ възхитенъ отъ резултатите постигнати и тази година както и въ поделжението на 40 години и въ культурно отношение и въ науката, и въ произвѣжението на труда отъ учащата се младежъ? Защо съ тѣзи фрази?

Ю. Вълковъ (з): Какви фрази! Самата дѣйствителностъ.

А. Ляпчевъ (д): Безъ тия 40 години вие пѣхте да бъдете безъ гашни турски роба! Какво ми говорятъ? София бѣше една колиба, 40 години! 40 години се е работило съ всички трудности за да се стъладе нѣщо, а не да се разстрои. Прѣстанете съ тая дѣмагогия; . . .

Ю. Вълковъ (з): Прѣстанете и Вие, г. Ляпчевъ.

А. Ляпчевъ (д): . . . тя е обидна, тя разорява пѣлото съществуване на държавата като единица въ свѣта. Всичко това говори противъ това разбиране. Махнете го. Г. г. министрите ще бъдатъ принуждавани всѣки денъ да ви опровергаватъ въ тази ффаза, защото тѣ ще констатираватъ успѣха на тази държава, който е реаленъ, а не с ффаза. Той не се дължи на единични личности, той се дължи на пѣлокупността, на племето. Безспорно той се дължи и на хората, които съ били начало на управле-

нието, защото ти съ всичките грешки, съ всичките недостатъци съ допринесли за напредъка, за успѣха, а не съ го разстроили. Вие трѣбваше да бъдете преди 40 години въ България, за да я видите или да прочетете каква е била тя, ...

Отъ земледѣлцитѣ: А-а-а!

А. Ляпчевъ (д): ... за да можете да кажете: „40 години вие я разстройвахте“. Какво е това 40 години?

Х. Пенчевъ (з): Преди 40 години е нѣмало такива хубави палати, а сега ги има. Какъ съ спечелени?

А. Ляпчевъ (д): Демагогия отвратителна.

Прѣдседателъ: Г. Ляпчевъ! Продължавайте безъ да обиждате.

А. Ляпчевъ (д): Г. г. народни прѣдставители! Като се слага въпросътъ за успѣха на една страна, азъ не зная по уредна страна отъ Англия, не зная по-напредналата страна отъ нея.

И. Симеоновъ (д): Изпочупихте 100 хиляди гюмени кола за шестъ мѣсеца! 300 хиляди килограма бинизъ похарчихте! (Прѣречения между И. Симеоновъ и В. Драгановъ)

Прѣдседателъ: (Звъни) Моля ви се, успокойте се, г-да! Г. Симеоновъ! Прѣстанете, моля Ви се.

А. Ляпчевъ (д): Мислите ли вие, че управлението на най-уредената страна, Англия, която има най-голямъ успѣхъ, е безпогрѣшно, че въ нейното управление не съ се появили недѣзи, или тия недѣзи не съ бивали прѣдметъ на най-силна критика? Безспорно има ги. Но хората умѣятъ да се ограничаватъ съ нѣщата и да не злоупотрѣбаватъ съ обобщения. Който злоупотрѣбва съ обобщения, той доказва само едно, че не е билъ въ положение да разбѣре същността на работата. Азъ самъ ще ви кажа единъ такъвъ крупенъ актъ отъ грамадно значение за напредъка на България, ...

Прѣдседателъ: Г. Ляпчевъ! Приканвамъ Ви да говорите по чл. 2 отъ законопроекта.

А. Ляпчевъ (д): ... който вие извършихте онзи день. Вие признахте културното значение на единъ български поетъ и вие бѣхте тъй щедри — за които ви похвалявамъ — да дадете лепта народна въ помощъ на заслужилъ човѣкъ на държавата. И вие не се ли събуждате въ какво противорѣчно понададете съ себе си, когато казвате, че въ тази страна нищо не съ е творило? А Иванъ Вазовъ не би билъ Иванъ Вазовъ, ако не бѣше тая страна, въ която той расте.

Х. Пенчевъ (з): Заслужете и вие като него, ще Ви дамъ. А понеже не сте заслужили, ще вземамъ съ Васъ.

А. Ляпчевъ (д): Г. г. народни прѣдставители! Азъ бѣхъ принуденъ да правя едно малко отклонение, ...

П. Димовъ (з): Кажете нѣщо за тютюнитѣ?

Прѣдседателъ: Моля Ви се, г. Димовъ!

А. Ляпчевъ (д): ... затуй, защото господата не съ привикнали и ние въобщо не сме привикнали отъ тази трибуна да разглеждаме въпроситѣ по тѣхната същностъ, да спазимъ последователността въ едно рѣшение спрѣмо друго, да помнимъ какво вчера сме направили, какво вършимъ днесъ и да държимъ смѣтка за онази пътеводна звѣзда наречена принципъ, която трѣбва да ни прѣдпазва отъ противорѣчия, която трѣбва да ни прѣдпазва отъ подводни скали, когато трѣбва по възможностъ съ по-малко стресения да караме държавния корабъ напредъ.

Х. Ветовски (з): Съ 500 вагона.

А. Ляпчевъ (д): Какво казахте?

Х. Ветовски (з): Съ 500 вагона — това казвамъ.

А. Ляпчевъ (д): 500 вагона тютюнъ? Азъ заявявамъ, ако нѣкому съмъ способствувалъ единъ вагонъ да дамъ, азъ

ще съмъ последниятъ калпазанъ. Това е една лъжа само за болни мозъци и за възстановление на истината азъ искамъ тукъ отъ три дена наредъ парламентарна анкета (Възражения отъ зема дѣлцитѣ), но не я назначавате. Азъ я искамъ, защото у мене има документи. Мълчете вие, които ще стидете въ днѣ земя, когато ще ги публикувамъ.

Отъ земледѣлцитѣ: Да, да.

А. Ляпчевъ (д): Документи отъ 17 септември 1918 г. Азъ ще питамъ вашата група какво е мислила и какво е подписвала тя. Мълчете, защото не знаете.

Отъ земледѣлцитѣ: А-а-а!

А. Ляпчевъ (д): Да, мълчете! Азъ сериозно говоря. Азъ съмъ този, който съ борѣхъ тукъ, когато другитѣ търгуваха; мене вие нѣма да забравите. Онзи день тукъ се е приказвало за американицитѣ. Азъ ако си отворя устата за американицитѣ, ще ви науча васъ. Но да оставя този въпросъ, защото не е на дневенъ редъ.

Х. Пенчевъ (з): Не Ви изнася.

А. Ляпчевъ (д): Не не ми изнася — азъ прѣдизвиквамъ истината да изтѣзе — само съжалявамъ, че хора съ високо положение забравятъ за минутка положението, което заематъ, а ние шадимъ тѣхното положение.

Х. Пенчевъ (з): (Възражава нѣщо).

Прѣдседателъ: Г. Пенчевъ! Моля Ви се, прѣстанете да прѣкажвате!

А. Ляпчевъ (д): Защото такива упреци единъ спрѣмо други иматъ послѣдствия, отъ които хората вадятъ заключения и товарятъ единъ или другъ.

Сега оставете ма спокойно да разгледамъ въпроса. (Глътка)

Прѣдседателъ: (Звъни) Моля ви се, г-да, оставете. г. Ляпчева да говори.

Продължавайте г. Ляпчевъ.

А. Ляпчевъ (д): Законопроектътъ, за да постигне своята цѣль — да насърчи строежа — която ние всички ще одобримъ, има, г-да, едно неизбѣжно прѣдсловие. Ако това прѣдсловие, ако тази прѣдпоставка не съществува, вие казвате на хората, не че ще ги освободите отъ данѣкъ, но имъ казвате, че ще имъ дадете пари за всяка постройка още не знаемъ колко, тѣ нѣма да строятъ, докато не бъдатъ гарантирани въ едно, че тѣхнитѣ имоти произволно нѣма да се заграбятъ. Това е много важно нѣщо. Затуй азъ онзи день казахъ: вие сте съ рѣшили най-послъ да присвоявате. Азъ зная отъ онита и отъ историята не е толкова пакостъта, която донася гибель, колкото несигурността, която идва отъ пакостъта. Въ Турция християнското население не бѣше изклано, то живѣеше и се множеше, но страхътъ отъ пензѣвността, несигурността за живота му, събуждаше всичко и за туй тя се считаше една държава провалена. Е добръ, ние по този законопроектъ имаме ли право или нѣмаме да кажемъ дали ли сме държавото условие за да има поощрение къмъ строежа, че този, който ще построи, ще вложи капиталъ, трудъ, умѣние и пр., че той ще може да го запази? Не, г-да. Азъ ви увѣрявамъ, а вие можете да се събѣдете, колкото щете.

Г. Марковъ (з): Пише го въ закона.

А. Ляпчевъ (д): Моля Ви се. — Днесъ убѣждението е, че никой не е сигуренъ за нищо. И при днешното международно положение, въ което сме ние и въ което ние ще бѣдъмъ, нѣма да намѣрите такива хора, които ще строятъ сгради. Защото ние имаме прѣдъ видъ днесъ не постройката на сгради само за частни жилища — тѣ малко ще разбѣратъ въпроса въ градове съ голѣмо население като София. Въпросътъ най-много ще съ улесни отъ постройката на ония голѣми сгради, отъ които само една на една квадратна ще даде 10 пъти повече жилища, отколкото при частнитѣ постройки на отдѣлнитѣ лица за себе си. Е добръ, такива сгради съ голѣми, такива сгради съ удобни, за да съ настанатъ единъ дѣнь едно държавно учреждение. За тѣзи сгради ние образуваме специални дружества — „Строежъ“ и не зная още какъ ги казватъ.

Всяки тия дружества чакат ден-друг, за да може да започнат, да приложат своите капитал, своето умение въ производството, да построят тия сгради.

Е добър, моите съвѣдѣния не важатъ, важи фактътъ, че при тази несигурностъ нѣма кой да строи. Заради това азъ си позволихъ онзи денъ и сега да взема думата, за да го припоптория, защото е много важно. Щомъ, г-да, имате това желание да настрчавате постройките, което е много умѣтно, недѣйте забравя прѣдпоставката. Щомъ вие сте рѣшили обаче отъ друга страна да задвижате сгради и да ги правите държавни — азъ не влизамъ въ подробности на този въпросъ — обявете поне кои сгради веднажъ завинаги ще ги правите държавни, защото мене не ме е страхъ, че ще вземете 10—15 сгради въ София, колкото и да е осъдително то, но мене ме е страхъ отъ друго, че докогато въпросътъ е откритъ, че имате право да вземате, всички ще бъдатъ въ страхъ и тревога и никакво настрчание на строежитъ нѣма да има — това е моята мисль. Вие напразно ще поощрявате голѣмитъ постройки, отъ които ние дѣйствително имаме нужда, защото малките постройки нѣма нужда да ги освобождавате отъ данъкъ, за да се строятъ; тѣ ще се строятъ и безъ това.

Г. Марковъ (з): Има, има.

А. Ляпчевъ (д): Моля Ви се, вие си разбирайте Вашето. — Тѣзи голѣми постройки иматъ нужда не толкова отъ освобождаване отъ данъци — тѣ не сж го понесали — а отъ гаранция; дайте тази гаранция. За да я дадете напълно, вие трѣбва да оттеглите цѣлия си законопроектъ, което е единствено разумното. Но не можете да го направите или по-право казано нещете да го направите по тия или онѣзи ваши съображения. Тогавъ побързайте съ другото: побързайте да кажете, докогато то е въ сила, кои сгради ще отчуждавате, за да разбере свѣтътъ, че стана единъ пожаръ, даде се удовлетворение на не знаещи какви настроения, заграбили сж се единко си сгради, но поне да кажемъ отсега нататкъ, че на евренна евреннѣ нѣма да се казва. Тая гаранция трѣбва да се даде. Не щете ли и нѣя да дадете, оставите ли въпроса откритъ, напразно ще законодателствувате и създавате привилегии за строежъ, защото такива сгради нѣма да ги има, щомъ нѣма сигурностъ, че една построена сграда ще бъде собственост на онзи, който е вложилъ въ нея и капиталъ, и трудъ, и умение.

Прѣседателъ: Има думата г. министрътъ на финансите.

Министръ М. Турлаковъ: Г. г. народни прѣдставители! Нѣмащо да вземамъ думата, ако г. Ляпчевъ не излѣзе да говори туку като оживенъ заради туй, че му направили нѣкакво възражение. Въ простолуднето има една логворка, че ако настѣпишъ, ако бѣнешъ, ако оскърбишъ съ нѣщо богатия, той по-малко ще се разсърди, по-малко ще се възбуди, отколкото когато го настѣпишъ на богатството. Тая поговорка иде напоследъкъ да се потвърди. Г. Ляпчевъ не отрича, че е прѣдставителъ на едно капиталистическо схващане, на една буржоазна партия.

А. Ляпчевъ (д): Азъ съмъ прѣдставителъ на здравата мисль.

Министръ М. Турлаковъ: Г. Ляпчевъ вижда несигурностъ въ туй, че държавата съ единъ законъ иска да отчужди извѣстни здания, които и сега служатъ на държавата и които сж строени, за да се експлоатира държавата. Но г. Ляпчевъ не вижда нарушение на конституцията въ всички онѣя проявления прѣзъ време на войната, когато и той наравно съ онѣзи, които започнаха тая война, вършиха тия нарушения. (Ржкоплѣскане отъ земледѣлцитѣ)

А. Ляпчевъ (д): Въ всѣки случай много по-малко отъ васъ. Имамъ документи за това.

Министръ М. Турлаковъ: Г. г. народни прѣдставители! Г. Ляпчевъ мисли, че е открилъ Америка като казва, че щѣлъ да чете нѣкакво писмо, съ което щѣлъ да изобличи този или онзи министръ. Ние знаемъ това писмо, г. Ляпчевъ, и ще го видимъ напечатано прѣди да го прочетешъ. То не е писано, което да уличава въ такова работни

една политическа организация, колкото бѣше вашето прѣстѣпно работнико спрѣмо Фердинанда. (Ржкоплѣскане отъ земледѣлцитѣ)

И днесъ, г. г. народни прѣдставители, тия господа, които въ миналото сж се изреждали единъ подиръ други на власт, за да комплотиратъ противъ българската държава, пакъ не подбиратъ срѣдства и искатъ и днесъ да развращаватъ и офицерство и армия (Ржкоплѣскане отъ земледѣлцитѣ), като отиватъ да търсятъ непростени срѣдства, срѣдства вънъ отъ съществуващите закони въ България, които уронватъ нейния престижъ.

А. Ляпчевъ (д): Не е вѣрно. Срѣдства вънъ отъ законитѣ на България не сме търсили.

Отъ земледѣлцитѣ: Позоръ! Срамъ!

Министръ М. Турлаковъ: Азъ заявявамъ, и ще го докажа, че тия господа комплотиратъ противъ политиката на правителството съ всички срѣдства, които имъ дойдатъ на ръка. (Ржкоплѣскане отъ земледѣлцитѣ) Но обявявамъ на всеуслышане, че тѣ прѣди да съчушатъ нашитѣ глави, прѣди да съборятъ правителството, ще съчушатъ своитѣ глави или главата на България. (Ржкоплѣскане отъ земледѣлцитѣ) Азъ знамъ вашитѣ стремежи.

Д-ръ А. Гиргиновъ (д): Така като Васъ говорѣше и Радославовъ.

Министръ М. Турлаковъ: Радославовъ водѣше една завоевателна политика; ние водимъ политика да спасимъ България — да спасимъ това, което е останало.

Д-ръ А. Гиргиновъ (д): И той се напѣваше като Васъ, като джапабинъ, но не успѣ.

Министръ М. Турлаковъ: И вие отидохте съ него.

Д-ръ А. Гиргиновъ (д): Ние никога не заплашваме, ние говоримъ само за принципи и съ аргументи.

Прѣседателъ: (Звъни)

Министръ М. Турлаковъ: Г. г. народни прѣдставители! Ако проектътъ на правителството докозваха одраната кожа на българския народъ, на българското работничество, на българското земледѣлство, тѣ щѣха да ржкоплѣскаатъ и да мълчатъ, но понеже проектътъ на правителството засѣгатъ състоителнитѣ класи въ нашата държава, тѣ въ борбата си прибираватъ до всички простени и непростени срѣдства въ тая страна. (Ржкоплѣскане отъ земледѣлцитѣ)

Двѣ думи сжта за нашето противорѣчие. Г. г. народни прѣдставители! Азъ онзи денъ ви цитирахъ чл. 67 и 68 отъ конституцията — има ли право правителството, държавата да прибѣгва до отчуждаване на извѣстни частни имущества за обща полза или не? На този въпросъ нѣма да се спирамъ сега. Ще прочета сегашния проектъ, ще прочета и онова, което говори чл. 2 отъ закона за отчуждаване на здания за държавни нужди, за да видите колко фалшивъ съдържа думитѣ на г. Ляпчева, когато той се стреми да изважда противорѣчие тамъ, където то не съществува. Правителството знае, че за да има повече жилища, трѣбва тѣзи жилища да сж гарантирани, че на тѣхъ нѣма да се посѣга. Какво има въ закона за отчуждаване здания за държавна и обществена нужда? Въ чл. 1 е казано (Чете) „По реда на настоящия законъ се отчуждаватъ здания, нужни на държавата, окръжитѣ и общинитѣ за помѣщения на тѣхнитѣ учрѣждения и училища. Законитѣ се прилага само за зданията, чието отчуждаване бѣде постановено“ и пр. „Заедно съ зданията се отчуждаватъ и принадлежатитѣ къмъ тѣхъ дворни мѣста“. Чл. 2 казва: (Чете) „Не могатъ да бъдатъ отчуждавани: единственото здание пригодено за живѣне на собственика“.

Влизаме ли въ противорѣчие съ този законъ?

А. Ляпчевъ (д): Всички здания, където се помѣщаватъ държавни учрѣждения, сж пригодни за жилища.

Министръ М. Турлаковъ: Ти мълчи сега. Азъ те слушахъ, когато ти говорѣше.

Прѣседателъ: Г. Ляпчевъ! Моля Ви да мълчите.

Министър М. Турлаков: П. 2: (Чете) „Зданията, които са собственост на обществени, благотворителни, ученолюбиви и други подобни учреждения и фондове“ — и те не подлежат на отчуждаване. П. 3: (Чете) „Зданията на кооперативните дружества и на партийните клубове“. Както виждате, правителството внесе проект, за да ограничи всяка една власт, днешна и утрешна, от произволите, въ които би потънала, ако се внесе въ такъв път. П. 4: (Чете) „Зданията на дружествата и лица, служещи или можещи да служат изцяло или частично за упражняването на тяхното занятие, изключая кръжмиче“. Това е за селските кръжмиче, да не бъдат по приемане на училище общинското управление, би могло да понесе да отчужди едно такова помещение.

Сега какво говори законът за насърчение на строежите? Той въ чл. 2 казва: (Чете) „Всички жилищни постройки, пристройки и надстройки, извършени след влизане въ сила на настоящия закон и свършени до края на 1923 г., се освобождават до края на 1930 г. от данък върху сградите и от данък върху капиталите“. Какво по хубаво и какво по-ясно ограничение от това?

Но работата не се състои въ никакво противоречие, работата се състои въ това, че се заплащат косвено интересите на някои други капиталисти, които по разни начини, чрез предприятия, чрез ортаклъкът съ предпримача, за държавна сметка, се оскубали държавата, строили сгради и чрез времето на тяхното властване — простете ми за думите — се успели като властници да ги дадат под наем на държавата съ договор, за да им плаща държавата скъп и прескъп наем. Въпросът е за тези помещения.

Аз си задавам този въпрос, задавам го и на всички: кои са тези здания напр., които на пръв поглед ще се имат пред вид?

А. Ляпчев (д): Избройте ги.

Министър М. Турлаков: Избройте ги — ама съ закон не се определят тези здания. Ние имаме закон за отчуждаване на земи и мѣста за обществена полза. Тамъ изрждат ли се имената на мѣстата?

А. Ляпчев (д): Приложете него.

Министър М. Турлаков: Ако настоящият закон е такъв, че заслужава напето осмисляне, тогава имате право да ги критикувате, но без да сте видели на дѣло какъ ще се прилага законътъ, всичките ваши критики са само съчатство и хули.

Г. г. народни представители! Виждате каква е работата. Азъ бихъ могълъ въ подробности да ви посоча някои и други здания, за които сега са плаща скъп и прескъп наемъ, и утре, като се махне законътъ за обскучение на жилищната пужда — пакъ и сградните му постановления даватъ право на жилищните комиси да принаормиратъ наемите — вие ще видите, че за тези ортаклъци, вършени между висши властници и хора, които са строили тези помещения, държавата ще трѣбва да плаща стотици хиляди лева наемъ. Ако спомена някои имена на собственици на тия здания, вие сами ще знаете на тѣх защита, която имъ се прави тукъ.

А. Ляпчев (д): Азъ на тѣх защита не права.

Министър М. Турлаков: Г. г. народни представители! Сигурността на една държава, когато тя е паднала, не е да сади богатите, да сади богатствата, капиталите и голѣмти доходи и да оскубва и безъ туй ополения долън слой, слабата частъ отъ данкоплатците; ами когато е настѣпилъ такъвъ рискованъ моментъ, когато е въпросъ да се запази, да се засели, да се издигне държавата, трѣбва да се взема отъ онези, които са въ положение да даватъ и пакъ да имъ остане. (Ржкоплѣскане отъ земеделците) Всички онези, които днесъ се домогватъ по разни явни и тайни начини да комплотира противъ тази наша политика, могатъ да дойдатъ до двѣ крайности: или да погребатъ и тази независимост, която имаме, или пъкъ ще докаратъ тогава царството на ония, които преди да сложатъ на нашата глава юмрукъ, ще стрепатъ тѣхните глави. (Ржкоплѣскане отъ земеделците).

Председателъ: Има думата г. Теодоръ Теодоровъ.

Т. Теодоровъ (н): Г. г. народни представители! Съжалявамъ, че вземамъ думата при една силно нагорещена

атмосфера по единъ въпросъ, който самъ по себе си е отъ естество да дразни и да възбужда; но въпреки това вземамъ думата, за да кажа няколко обективни, добри прѣмислени нѣща, които е полезно въско Народно събрание, а настоящето най-много, да ги чуе и да има прѣдъ видъ.

Г. г. народни представители! Идеята, която изказа отъ трибуната г. Ляпчевъ, не бѣше отъ естество да прѣдизвика толкова голѣмо раздражение, толкова голѣми укори и хули противъ него.

П. Димовъ (з): Поведението на г. Ляпчева прѣдизвика това. (Глътка)

Т. Теодоровъ (н): Моля ви се, неѣйте започва и съ менъ, неѣйте започва да прѣнасяте въпроса на лична почва, за да си казваме неприятели работи и да прѣвърщаме Народното събрание отъ единъ Парламентъ въ една арена на левуни, хули и прѣреканни.

Г. Ляпчевъ ви каза една мисълъ, която е и моя (Възгласения отъ земеделците), която не е само моя, но която е на всички хора въ всички цивилизовани държави.

А. Яневъ (з): Буржоазни държави.

Т. Теодоровъ (н): Тукъ ми подпушватъ „буржоазни държави“. Да буржоазни. Азъ считамъ, че българската държава е буржоазна държава.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Трудова държава е тя.

Т. Теодоровъ (н): И колкото вне да се отказвате, че не сте буржоазна партия, това вне го правите, защото не разбирате същинския смисълъ на думата буржоазна държава.

Нѣкой отъ земеделците: Е добръ. Вие ще ни кажете.

Т. Теодоровъ (н): Да. — Буржоазната държава, г-да, капиталистическа държава е не само България, ами таква са всичките съвременни, съществуващи държави съ изключение на днешна Русия. Те са основани главно върху почитането и върху пазенето като неприкосновена и света частната собственост. Въ буржоазната и капиталистическа държава се признава, че всеки е стопанинъ на произведението на свои трудъ и че всеки може да се труди съвършено свободно, безъ да бѣде ругламентиранъ въ избора на този трудъ, въ часоветъ, които ще употреби за упражненето на този трудъ, като същевременно е свободенъ да вземе за себе си и произвѣденията на този трудъ, безъ да бѣде отъ никого засѣпнатъ, даже и отъ държавата. Държавниятъ строй, въ интереса на развитието на народитѣ, въ интереса на производството, въ интереса на създаването на богатства изобщо за народитѣ, признава, че е необходимо нужно да се даде свобода на личността да се труди, колкото иска, че е необходимо нужно да се даде свобода на личността да си избере трудътъ, както иска, да се създаде увѣрностъ, че тя е господаръ на туй, което е произвела и че никой не може да ѝ го вземе, нито нѣкое частно лице, нито нѣкое юридическо лице, нито самата държава.

Нѣкой отъ земеделците: Освѣтъ когато има пужда.

Т. Теодоровъ (н): . . . освѣтъ когато частната собственостъ може да бѣде отчуждена за държавна и обществена полза, съгласно чл. 68 отъ конституцията. То не е само у насъ, то е у всички съвременни народи. Всичките съвременни народи живѣятъ съ този основенъ принципъ и се устройватъ и нареджатъ съобразно съ него, освѣтъ въ оная държава, която отрича частната собственост, собствеността, която отрича частната собственост, защото сега и тя я признава вече. Тя не че отрича частната собственост, ами я обръща на дребна и сега я признава — само едрата не признава. Тя отрича частната собственост и признава правото на държавата — било че тя се избирава отъ съвѣти работнически, било че тя се избирава отъ някои други лица или съсловия — да посѣга върху частната собственостъ тѣй, както намѣри за добръ суверенната властъ. Тамъ е разликата между буржоазната и капиталистическа държава отъ една страна, каквито са държавитѣ въ пѣлия свѣтъ днесъ, и Русия отъ друга. И вие сме таква по нашия основенъ законъ и вървимъ по този пътъ, а не по онези новъ редъ на нѣщата, който известни

мечтатели, известни доктринери, известни лица, които се наричат комунисти или социалисти въ всички им разклонения, искат да прѣсздадат, да прѣустроят не, а съвършено да разрушат сегашната държава, която стои на принципа на частната собственост, и да създадат държава, която не признава частната собственост, но признава само собствеността на цялото, на държавата, на народа изобщо, и този народ, чрез своята суверенна власт да разпрѣдѣля богатата на хората, както намѣри за добръ. Той да регламентира труда, той да регламентира цялия живот на хората въ всичките негови разклонения.

Щом ние, г-да, сме една буржоазна държава, ние не можем да не зачитаме този основен принцип, който характеризира буржоазната държава — частната собственост. И понеже този основен принцип е съветен въ два члена на конституцията, никой законодатель не може да посѣга върху този фундаментален принцип и никой министър не може да да изпънява закони, които са противни на него, без да стане отговорен за нарушение на конституцията. Това е много елементарно, това ще ви го кажат и въ Франция, и въ Америка, и въ Англия и въ Испания, и вред, дѣто отидете, вред, дѣто съществуват тая държава. Тѣ е и у насъ. Ние сме даже давали министри подъл смѣл за нарушение на конституцията, а и сега има такива, които прѣдстоятъ да бъдат дадени. Бждете увѣрени, че въ бъдеще могат да бъдат дадени и други, които нарушат този членъ на конституцията. Но не за тая цял вземамъ думата — за да ви плаща съ това — а да ви разясня този принцип.

Г. Липчевъ ви каза една съвършено права мисъл, която ще ви я кажатъ вред, въ всички тѣрѣмнини народи, всички културни хора и държавници, че ако ви гласувате тукъ закони, които иматъ за цял да потлъчатъ, да отрекатъ частната собственост, нѣдѣйте подиръ това чакъ, че нѣкой притежател на частенъ имотъ, притежател на капитали, които му оставятъ, макаръ и въ ограниченъ размѣръ, ще отиде да ви върва и да си влага капитала или труда въ нѣща, за които вие му казвате, че ги освобождавате отъ туй или онуй.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: А какво ще направя, г. Теодоровъ?

Т. Теодоровъ (и): Когато вчера говорѣхъ съ единъ архитектъ, който е на мѣсто, че жилищната криза въ България нѣма да се прѣмахне — което е мѣсто въпро-чепъ на всички, и мое мѣсто — дотогава, докогато не започнемъ да строимъ здания тукъ, защото въ София нито една постройка не е направена въ продължение на шестъ години, а споредъ рѣста, който имаше столицата прѣди войната, тя трѣбваше да има за тия 6 години 4.800 здания — и ако ние и тая година не строимъ никакви здания и ако това се продължи още една-две години, ние по никой начинъ не ще можемъ да смекчимъ тази жилищна криза, себѣнъ като строимъ здания — и когато му казахъ, че сега вече ще се взематъ мѣрки, готви се едно прѣдложение за внесане въ Камарата — не знаехъ, че е внесено тукъ, този разговоръ бѣше вчера — съ което ще се дадатъ известни отстъпки, улеснения и освобождения отъ данъци — защото иначе не може — на тѣзи, които ще строятъ отукъ натѣй, той ми зададе въпроса: „Ами ще гласувате ли единъ другъ законъ, който ще осигури хората, че този законъ нѣма да бѣде прѣмахнатъ утрѣ“?

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Ами кой ще осигури човѣка, че ще бѣде живъ? Да ви осигуримъ тогава съ законъ, че ще живѣете сто години!

Т. Теодоровъ (и): Както въ обществото между хората, така и въ една държава важенъ принципъ е, да не се изгуби доверието въ държавата, въ държавната власт, въ това, че дѣйствително въ тази страна има закони, има конституция, и че като се написватъ тѣ, или като се дадатъ известни привилегии нѣкому, или като се дадатъ освобождения или задължения нѣкому, утрѣ нѣма да дойде нѣкой другъ и да каже: хайде да ги прѣмахнемъ, и да ги считаме като една буржоазна ересь, като единъ прѣдразсѣдѣкъ, като една глупостъ.

Г. Колевъ (а): Като дойдете вие на власт съ другъ законъ ще прѣмахнете този.

Т. Теодоровъ (и): Този принципъ е важенъ въ държавата: не разрушавайте доверието на гражданите си, на

подданиците си въ почитане на законите и конституцията. Той е важенъ принципъ и въ частния животъ — може да бѣде много богатъ човѣкъ, но като го научатъ, че е хеллоджия, че е батакчия, че лъже, никакъвъ кредитъ не може да има и не може да напѣдва въ живота. Важно нѣщо е и въ частния животъ, и въ живота на държавата почитѣта, която държавата дава на себе си.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Значи да тѣрпимъ не-правдата.

Т. Теодоровъ (и): Тя може да съществува само дотогава, докогато държавата почита законите, които създава, и почита конституцията, която е основата за творението на каквито и да е закони.

Въпросътъ, г-да, е слѣдующия.

Прѣдседателъ: Г. Теодоровъ! Врѣмето Ви изтече. Ще спазя правилника.

Т. Теодоровъ (и): Сега ще свърша. Това са прѣдпо-ставките, по които ще заключа — Г. министърътъ на финансите ми каза, че ние не правимъ нищо противъ конституцията — азъ четохъ тия членове тукъ вчера и онзи денъ — ние ще платимъ, ние имаме право да отчуждаваме за обществена полза. Да, имате право, самата конституция го прѣдвижда, но ви казва, че за начина на отчуждаването ще се създаде специаленъ законъ. Въ френската, въ английската, въ нѣмската и въ други конституции е казано: „специаленъ“ — на български е прѣведено „особенъ“ — „специаленъ законъ, по който ще ставатъ всички отчуждавания на частните здания.“ Конституцията признава, че може да има случаи, кѣдѣто обществената нужда ви налага да посетите на частната собственост, обаче ще посетите по този начинъ: единъ специаленъ законъ ще бѣде издаденъ за начина, по който ще се обявява за държавна или обществена частна собственост и по кой начинъ се опрѣдѣля и заплаща.

Министъръ М. Турлаковъ: Вие имате специаленъ законъ за отчуждаването по бюджета, но като настѣпи войната, сами ги измѣните въ друга смисълъ. Това е прѣходно врѣме и затуй не можемъ да си служимъ съ общъ законъ.

Т. Теодоровъ (и): Азъ не съмъ измѣнялъ никакъвъ законъ. Косто ви казвамъ днесъ, това съмъ казвалъ и по-рано винаги. Ако са го измѣнили нѣкои други, нѣдѣйте смѣсва мене или Липчева съ Радославовъ, защото тамъ имаме да кажемъ много.

Нѣкой отъ земледѣлците: Закона измѣнихте, измѣнихте и картата на България.

Т. Теодоровъ (и): Сега радославистите избиратъ васъ, на насъ; тѣ се борятъ съ насъ, а поддържатъ васъ; тия, които викаха на Радославова „ура!“, викатъ сега на васъ. Този въпросъ да го оставимъ, той е отъ личенъ, партиенъ характеръ. — Азъ ви казвамъ, че по нашата конституция, по нашите закони вие днесъ не можете да допуснете шифовѣтъ да си избиратъ здания на утѣжденията, тѣ да казватъ: „Ние ще ги отчуждимъ“, или плащането ще стане ей тѣй“, както направихте това сега за този случай, или както онзи денъ създадохте друга процедура за чифлиците, а други денъ ще създадете друга процедура за друго, и различни мѣрки да прилагате въ отѣлни случаи.

Прѣдседателъ: Г. Теодоровъ! Изтече Ви врѣмето; нѣмате думата вече.

Т. Теодоровъ (и): Начина на плащането и опрѣдѣленето цяната трѣбва да бѣде написано въ единъ специаленъ законъ, какъвто ние имаме още отъ 1885 г., и този законъ е задължителенъ, докато не го измѣните. (Тропане по банките отъ земледѣлците)

Прѣдседателъ: Нѣмате думата, г. Теодоровъ. Моля г. г. квесторите...

Т. Теодоровъ (и): Прочее, вие като сте направили това отчуждаване, има право г. Липчевъ да ви каже, че сте поколебали доверието на народа въ законодателството му, въ Парламента му, въ Народното му събрание.

Квесторъ В. Драгановъ (з): (Отива при Т. Теодоровъ и го приканва къмъ редъ)

Т. Теодоровъ (и): Ще заключа, че съ този законъ нѣма да достигнете нищо (Тропанъ отъ земледѣлците по банките), защото недовѣрието на народа е общо противъ васъ и вашето управление. Вие сте болшевики въ законите си, както съ тѣзи (Сочи комунистите Тропането по банките отъ земледѣлците продължава). Вие съдѣлователно, какъвто и законъ да напишете, нѣма да достигнете нищо, защото никой нѣма да повѣрва на вашите думи, никой нѣма да повѣрва на вашите гаранции, които давате тукъ (Тропането по банките отъ земледѣлците продължава), и никаква криза вие нѣма да разрешите, защото вие събѣте клоните, на които стоите, на които стои и държавата. (Глътка)

Прѣдседателъ: (Звъни) Моля, г-да, спокойствие. Има думата г. министър-прѣдседателъ.

Министър-прѣдседателъ А. Стамболийски: Г. г. народни прѣдставители! Да се подчертае, че господата отъ тукъ (Сочи лѣвицата), отъ опозицията, се явяватъ противъ насърчението на строежите.

Отъ лѣвицата: А-а-а!

Министър-прѣдседателъ А. Стамболийски: Създаваме законъ, съ който искаме да насърчимъ строежа на жилищата, освобождаваме ги за седемъ години отъ всѣкакъвъ данъкъ и вие се явявате противъ. Ние смѣтаме, че жилищната криза нѣма да се разреша иначе, освѣнъ като се поощри строителството, като се накаратъ хората да строятъ, като се подпомогнатъ по-право въ закона по цѣните на материалите отъ държавните гори, като се освободятъ отъ данъкъ. Азъ се чудя защо се явявате противъ този законопроектъ.

Т. Теодоровъ (и): Противъ законопроекта не сме, но казваме, че нѣма да донесе резултатъ. . .

Министър-прѣдседателъ А. Стамболийски: А нѣма да донесе резултатъ!

Т. Теодоровъ (и): . . . защото поколебимо е довѣрието въ правителството и въ законодателството.

Министър-прѣдседателъ А. Стамболийски: Защо е паднало това довѣрие?

Т. Теодоровъ (и): Защото вие не почитате собствеността.

Министър-прѣдседателъ А. Стамболийски: А, тъй ли?

Т. Теодоровъ (и): Дѣлите я на едра и на дребна, а законите не я дѣлятъ на едра и дребна; тя е една — или ще я почитате, или не.

Министър-прѣдседателъ А. Стамболийски: Собствеността почитаме, но управленията на партията, които докараха катастрофата, раздрусиха и собственостъ, и България, и венчю, и за да се заздравятъ раните, ние ще трѣбва да посегнемъ и на тая собственостъ. Въ Англия, за да запазятъ днешния строй, казватъ, че трѣбва да се съгласятъ всички да дадатъ 80% отъ своите богатства. (Ражкопѣскане отъ земледѣлците)

Т. Теодоровъ (и): Данъци направете.

Х. Пенчевъ (з): Вие и данъците не гласувахте.

Министър-прѣдседателъ А. Стамболийски: Барту казва така: „За да спасимъ шогодъ Франция, французин, дайте една четвъртъ отъ своите богатства!“ Ние ви казваме: българин, за да спасите България, която е прѣдъ пропастьта, ще трѣбва да дадете 50% отъ богатствата си. (Ражкопѣскаше отъ земледѣлците) Тая държава ще я спасяваме на всяка цѣна; нѣма да оставимъ да дойдатъ възникъ на разрушенето да я опустошатъ; ние ще апелираме къмъ васъ, които имате повече, къмъ насъ, които имаме по-малко, къмъ всички, да отдѣлимъ частъ отъ богатствата си, за да заздравимъ тѣзи рани, за да я спасимъ. Защо се енервирате? Защото сме искали да учредимъ единъ за-

конъ, за да снабдимъ държавата съ здания? Вие мислите, че държавата нѣма нужда отъ такива здания? Нѣма ли нужда тя отъ такива здания? Има. И тази държава се ползува отъ частни здания. Какво страшно има, че, вмѣсто всѣка година да пращаме комисиин да наематъ тѣзи здания и да се говорятъ всевъзможни верени, ние вземаме тѣзи здания и ги плащаме на притежателите, като казваме: оттукъ натѣй вмѣсто да сключваме контрактъ, ние обявяваме тия здания за държавни и ви ги плащаме?

Т. Теодоровъ (и): По емлячната оцѣнка.

Министър-прѣдседателъ А. Стамболийски: По емлячната оцѣнка не можемъ ли да ги платимъ? А, понеже България пропадна и понеже се водиха войни и тия войни повдигнаха цѣната на венчките мѣста, . . .

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Тѣ допринесоха нѣщо за това.

Министър-прѣдседателъ А. Стамболийски: . . . всичко това да се използва отъ притежателите на зданията? Г. г. столичани! Вие, които сте стояли тукъ, на васъ цѣната на имотите се вдигна много. За какво се вдигна тая цѣна, питамъ ви азъ? Ако ние вдигнемъ столицата отъ тукъ, мислите ли, че вашите имоти ще иматъ такава цѣна? (Ражкопѣскане отъ земледѣлците) Тая цѣна се вдигна затова, защото венчю отъ България дохожда тукъ и тукъ се яде — затуй се вдига. На сираците подаванията, на вдовиците подаванията, на венчки данѣкоплатни парите идватъ въ София и повдигнаха цѣната на вашите имоти. Когато посетнахме да вземемъ само една частница отъ вашите имоти, и то тѣзи, които не ви служатъ за жилища, вие викате. Е добръ, съгласете се да прѣмѣстимъ тамъ столицата. (Ражкопѣскане отъ земледѣлците) Азъ съмъ убѣденъ, че всѣки другъ градъ доброволно би далъ половината отъ зданията си, за да прѣмѣстимъ тамъ столицата, но вашите имоти тогава ще бѣдатъ на безцѣнѣтъ.

Т. Теодоровъ (и): Въ Славовица я прѣмѣстете!

Министър-прѣдседателъ А. Стамболийски: България е жертвувала, жертвувала е прѣмно и е способувала, за да се повдигне цѣната на столичните имоти. Какво искаме отъ тази столица, която досега е била сюнгеръ? Искаме да даде малко нѣщо, искаме да даде частъ отъ тѣзи здания за държавна полза. А вие какво казвате? „Изгубихме вѣра въ тая държава“. Изгубихме вѣра! Ами я попитайте народа какво направи? И той изгуби вѣра и у васъ, и въ закона, и въ държавата. (Ражкопѣскане отъ земледѣлците) Ние искаме да повдигнемъ този авторитетъ на държавата и на властта, защото не ни е страхъ отъ София, че е изгубила вѣрата — тя нѣма да изгуби тая вѣра — но ни е страхъ българскиятъ народъ да не изгуби вѣра въ тази държава. (Ражкопѣскане отъ земледѣлците)

Г. г. народни прѣдставители! Нѣма защо да се плашатъ отъ тѣзи закончета, които искатъ да рѣжатъ отъ частната собственостъ. Ще рѣжемъ, защото онѣзи тамъ (Сочи комунистите) чакатъ и главите ви ще рѣжатъ. (Ражкопѣскане и смѣхъ отъ земледѣлците) Тѣ стоятъ задъ насъ и ние ги възпираме, като имъ казваме: не дѣйте лудува, ние ще рѣжемъ, подпомагайте ни, не дѣйте лудува, защото ще сръжете главата на България.

Т. Теодоровъ (и): Слушайте вие тѣхъ, ще видите какъ ще ви закаратъ!

Министър-прѣдседателъ А. Стамболийски: Ще търпите, за да запазимъ тая страна. Ако сте патриоти, сега трѣбва да проявите патриотизма си.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Патриоти сж, когато не се засѣга тѣхниятъ джобъ.

Т. Теодоровъ (и): Вие ще унищожите голѣмата собственостъ, тѣ ще доунищожатъ и малката.

Министър-прѣдседателъ А. Стамболийски: Г. г. народни прѣдставители! Българскиятъ народъ не е загубилъ вѣра въ новата държава — тая вѣра се закрѣпва; той я изгуби въ старата. Онѣи помѣщения, които сж по-трѣбни на общината, на държавата, по силата на онѣи

законът ще ги вземем и ще ги платим на хората. Не сме и като онѣзи тамъ (Сочи комунистите), които казватъ „безплатно“. Ще ги платимъ. Ама ще кажете: съ книги ще ги платите! Ами съ злато ли? Къдѣ да го намеримъ? (Ръжкоплъскане отъ земледѣлците) Съ книги ще плащаме, както плащаха реквизицията прѣзъ време на войната, както обикновено се плаща съ книги.

Т. Теодоровъ (п): Има законъ за туй.

Министъръ-прѣдседателъ А. Стамболийски: Е добръ, вие създадохте законъ. А това какво е? Нали е законъ? Благодарете, че съ законъ го създаваме, а не съ декретъ. Слѣдъ като снабдимъ съ здания държавата, окръжията и общинитѣ по силата на онзи законъ за отчуждаване здания за нуждитѣ на държавата, окръжията и общинитѣ, нѣма защо нашитѣ капиталисти и онѣзи, които иматъ щоголѣ спестени пари, да се плашатъ отъ тази държава. Ние искаме да избиемъ този страхъ. Ние задоволяваме нуждитѣ на тази държава по силата на онзи законъ. Оттукъ нататкъ всѣки е свободенъ да строи. Нѣщо повече: насърчаваме строежитѣ за жилища. Менѣ ми е чудно защо заради вчерашния законъ не искате да гласувате и този.

Д-ръ А. Гиргиновъ (д): Противъ този не сме, г. министре.

Министъръ-прѣдседателъ А. Стамболийски: Не сте ли?

Д-ръ А. Гиргиновъ (д): Ние искаме да хармониратъ тия два закона, да нѣма никакви противорѣчия, да не противорѣчи онзи законъ на този.

Министъръ-прѣдседателъ А. Стамболийски: Вие вжидате, тукъ има система, има планъ на дѣйствието. Онзи законъ прѣдшествува. Азъ разбирамъ да имаше противорѣчие и да имаше обезсилване на този законъ, но ако онзи слѣдваше подиръ този. После онзи законъ не засѣга жилищата, този законъ засѣга само жилищата. Онзи законъ ви казва: държавата, окръжията и общината иматъ право да отчуждаватъ всички онѣзи здания, които не служатъ за жилища и които ще сѣ свързани съ поминѣка на притежателя имъ, изключая кръчмитѣ. Кръчмитѣ по-добрь хичъ да ги нѣма. Искамъ да кажа, че създадохме онзи законъ да прѣдшествува този; слѣдъ като задоволнимъ нуждитѣ на държавата, общинитѣ и окръжията, тогава остава този законъ въ сила — всичкитѣ ще иматъ вѣра въ него и ще видятъ, че ще строятъ.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Много ще строятъ.

Министъръ-прѣдседателъ А. Стамболийски: Усиления строежи ще има, всички ще строятъ. Азъ допускамъ вие тукъ нѣколко души, които клатите глава, нѣма защо да строите, защото имате по нѣколко жилища, защото имате по нѣколко къщи. Какво ще ги правите? Нѣма да строите. Но голѣма частъ отъ българския народъ ще строи.

Д. Поповъ (к): Новитѣ капиталисти.

Министъръ-прѣдседателъ А. Стамболийски: Нови, стари — всички ще строятъ. И вжидате, че и бездомнитѣ ей тамъ сѣ си построили къщи. Ще има маса хора да строятъ. Ние поощряваме този строежъ.

Съ този малкъ законопроектъ вие ще разрѣшите жилищната криза. Необходимъ е единъ бързъ строежъ — ние го насърчаваме. Азъ ви моля да гласувате и подѣйте се сърди за онова, което се прави. То се прави за нашата и за вашата държава, за да я спасимъ, за да заздравимъ рацитѣ ѝ. Вие вжидате, че ние сме за частната собственостъ. Но, за да осигуримъ тая частна собственостъ, ние приобѣгваме къмъ тия изрѣзки на върховетѣ само, на излишното, да онова, която съставлява тежестъ и за притежателитѣ, и за обществото, и за всички.

Моля ви гласувайте законопроекта, безъ да се енервираме. (Ръжкоплъскане отъ земледѣлците)

Прѣдседателъ: Има думата г. Недѣлко Колушевъ.

Д-ръ Н. Колушевъ (п): Г. г. народни прѣдставители! Види се, г. министъръ-прѣдседателъ пристигна твърдъ късно, за да чуе, че опозицията не е противъ законопроекта. Наопаки тя го гласува по принципъ и ще го

гласува и въ отдѣлнитѣ му членове. Въпросътъ се касае да се стѣплен настѣпниятъ законопроектъ съ другъ единъ прѣдшествуващъ и, ако е възможно, да се поправятъ грѣшкитѣ, които се проявяваха вече. Изглежда, че тази атмосфера липсва тукъ, въ болшинството, и слѣдователно е излишно да се говори.

Отивамъ направо къмъ законопроекта, защото виждамъ, че може да се направи още нѣщо, което да насърчи строежитѣ. Самиятъ законопроектъ, тъй както е поставенъ, нѣма да постигне цѣльта си, защото има много посторонни фактори, нѣкои отъ които се казваха и които ще попрѣчатъ за това. Не защото населението нѣма нужда отъ строежи, не защото правителството не желае тѣзи строежи, не защото онѣи хора, които иматъ пари да ги вложатъ въ строежи, не желаятъ да ги вложатъ, но защото има едно общо недобѣрие къмъ властѣта и защото липсватъ материяли за строежи. Вие ви говорите днесъ, че трѣбвало да се строи. Какво и съ какво ще се строи? Прѣдъ всичко сѣ потребни жѣлѣзарни, дървени строителни материяли, циментъ и всички други необходими нѣща за строежитѣ. Правителството прави всичко възможно, за да попрѣчи на доставянето имъ. На менъ случайно въ този моментъ ми попадна единъ документъ, ще ви го прочета, за да видите какъ се насърчава приготвянето на материялитѣ, необходими за строежъ. Нѣмамъ честѣта да познавамъ този колега, който е подписалъ документа, но той е единъ отъ колежитѣ отъ болшинството. (Чете) „Народенъ прѣдставителъ отъ Пловдивската колегия, Ст. Христовъ. № 1, 24 юний 1920 г., Балькъ-дере. — До управлението на дружествата „Родопски боръ“, „Градиво“, „Восфоръ“ и тѣсничея на държавната гора „Чехълъво“. — Съгласно дадения ми откритъ листъ, 18 юний т. м., отъ министра на земледѣлнето да ревизирамъ прѣдприятията въ държавната гора „Чехълъво“, заповѣдвамъ да не се изнасятъ нито отъ сѣчинето на чарковетѣ и фабричитѣ никакви маркирани материяли за бичене, нито нѣкъ да се издаватъ позволителни за тази цѣль, докато се ликвидира по единъ изчерпателенъ начинъ съ досегашното положение на нарушената, вършени отъ сѣчинѣ прѣдприятия. — Народенъ прѣдставителъ: С. Христовъ“.

Министъръ-прѣдседателъ А. Стамболийски: Това за прѣстѣпление ли го сѣмтате?

Д-ръ Н. Колушевъ (п): Пардонъ, г. министре, азъ не правя критика.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Всички ще отидатъ подъ сѣдѣ.

Министъръ-прѣдседателъ А. Стамболийски: Защото сѣ нарушили контрактитѣ и законитѣ.

Д-ръ Н. Колушевъ (п): Азъ не правя никаква критика. Нито нѣкъ съмъ мислилъ нѣкого да критикувамъ.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Искате да насърчавате съ прѣстѣпления сѣченето на горитѣ.

Д-ръ Н. Колушевъ (п): Не съмъ заинтересованъ, нито желая да зашишавамъ нѣкого.

Министъръ-прѣдседателъ А. Стамболийски: Съобщете на съдебната властъ, за да хванатъ всички, които сѣ нарушили закона за горитѣ.

Д-ръ Н. Колушевъ (п): Именно, г. министре, днесъ е сезонътъ за строежитѣ и за бичене на дърветата. Единъ народенъ прѣдставителъ се явява тамъ и дава заповѣдъ да се спре работата на прѣдприятията, които могатъ да използватъ сезона за работене,...

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Защото сѣ нарушили законитѣ.

Д-ръ Н. Колушевъ (п): ... и подиръ това искаме да насърчаваме строежитѣ!

Д-ръ А. Гиргиновъ (д): Какъвъ е този народенъ прѣдставителъ, по силата на какво той може да дава заповѣди?

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Делегиранъ е.

Г. Колевъ (з): Това е право на контролъ на народния прѣдставителъ.

Д-ръ А. Гиргиновъ (д): Не може единъ депутатъ така да дѣйствува.

Прѣдседателъ: Моля Ви се, оставете г. Колушевъ да говори.

Д-ръ Н. Колушевъ (п): Азъ нѣмамъ обичай да прѣкъсвамъ никого, нито обичамъ да критикувамъ, само мисля, че такива мѣрки спъватъ онази именно политика, която правителството желае да изогорига. Какъ е възможно ние да бързае да гласуваме спѣшностъ на единъ законопроектъ за строежитъ? Имало извършени нѣкакви прѣстѣпления по отношение на горитъ. Тѣзи прѣстѣпления могатъ да се изслѣдватъ, да се констатираатъ, да се съставятъ актове и пр., но да не се забранява на тѣзи хора да работятъ, да произвеждатъ материяли, и слѣдъ туй, ако ще, държавата да ги конфискува.

Министъръ-прѣдседателъ А. Стамболийски: Г. Колушевъ! Имайте добрината да отпразните едно питане къмъ министъра на земледѣлнето и още утрѣ да Ви отговори.

Д-ръ Н. Колушевъ (п): Азъ отминавамъ този фактъ.

Д-ръ А. Гиргиновъ (д): Къдѣ сѫ сѣдебнитѣ органи, къдѣ сѫ лѣсничейскитѣ власти?

Министъръ-прѣдседателъ А. Стамболийски: Добре, запитайте и ще Ви се отговори.

Д-ръ А. Гиргиновъ (д): Въ кой законъ е казано по-добно нѣщо, че депутатитѣ могатъ да даватъ заповѣди? Ние знаемъ народни прѣдставители, които сѫ откраднали гори.

Х. Пенчевъ (з): Въ вашия режимъ.

Д-ръ А. Гиргиновъ (д): Когато вашитѣ хора поддържаха чужди режими, тогава се крадѣха гори.

Прѣдседателъ: Права Ви бѣлѣжка, г. Гиргиновъ.

Д-ръ А. Гиргиновъ (д): Азъ не казвамъ вашъ или нашъ народенъ прѣдставителъ, но казвамъ, че народниятъ прѣдставителъ не може да бѣде оторизиранъ отъ никакъвъ министъръ да изпълнява нѣкакви заповѣди. Има лѣсничен, има горски власти, има сѣдебни власти — пратете тѣхъ. Що за държава е това? Това не е държава. Тя се обърна на частенъ домъ. Вие си въобразявате, че държавата е ваша мушния и отивате да давате заповѣди. (Възражения отъ земледѣлцитѣ)

Прѣдседателъ: Моля Ви се, г. Гиргиновъ!

Х. Ветовски (з): Държавата е ваша мушния, защото когато гинѣше този народъ, вие изпесохте хранитѣ. Държавата не е наша мушния, когато ние искаме да контролираме.

Д-ръ А. Гиргиновъ (д): (Къмъ С. Христовъ) Вие лично какво прѣдставявате, за да давате заповѣди на цѣли дружества да не сѣчатъ дърва? Това не е ли скандалъ надъ скандалитѣ? Не се ли срамувате отъ такова едно управление? (Възражения отъ земледѣлцитѣ)

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: Вие, които избихте народа, вие, които изкрадохте България, вие, които станахте причина да стане катастрофата, можете ли да кажете на насъ, че трѣбва да се срамуваме?

И. Симеоновъ (д): Хайде, почвайте — изколете ни, избийте ни! Ние, демократитѣ, не сме виновни за катастрофата. (Възражения отъ земледѣлцитѣ. Скарване между Х. Пенчевъ и И. Симеоновъ). „Народниятъ магазинъ“ — тамъ е всичкото. Какви митиони има тамъ! Да видите какво нѣщо е тамъ!

Прѣдседателъ: Моля, г. Симеоновъ, оставете тѣзи разправии.

И. Симеоновъ (д): Ще му чуемъ гласа.

Х. Пенчевъ (з): Ще го чуемъ, вѣрно е.

Д-ръ Н. Колушевъ (п): Такива и подобни мѣрки на правителството не сѫ отъ естество да насърчатъ стро-

ежитѣ. Когато ние ще освободимъ една новопостроена къща отъ данѣкъ или когато ще накараме хазияна да се разполага въ повече стаи, отколкото законътъ за жилищната криза сега му позволява, това нѣма да увеличи сградитѣ въ София, защото нѣма материяли прѣди всичко за строежитъ.

По-нататъкъ минавамъ къмъ друго едно обстоятелство, което пакъ трѣбваше да се прѣдвиди въ законопроекта въ особенъ членъ. То е внасянето на желѣзария въ България. Отъ къдѣ ще намѣрятъ строителитѣ сега желѣзария?

Министъръ-прѣдседателъ А. Стамболийски: Дървени здания ще строите, за да не се бонте отъ землетресение. Я питайте въ Горна-Орѣховица и Търново какъ строятъ?

Д-ръ Н. Колушевъ (п): Нѣма дървени материяли.

Министъръ-прѣдседателъ А. Стамболийски: Що даватъ, има въ изобилие. Въ държавнитѣ гори има — ще разпуснемъ Камарата и ще ви мобилизираме да сѣчете гори!

Д-ръ Н. Колушевъ (п): За да се насърчатъ строежитѣ въ София и въ другитѣ голѣми градове, азъ прѣдлагамъ единъ единственъ членъ въ такъвъ единъ законопроектъ: отменяватъ се всички закони, които ограничаватъ правото на собственика върху неговата собствена къща.

Отъ земледѣлцитѣ: А-а-а!

Прѣдседателъ: Направете писмено прѣдложенieto си, г. Колушевъ. (Прѣреканне между И. Симеоновъ, д-ръ Н. Колушевъ и Х. Пенчевъ)

Х. Пенчевъ (з): Вие едно говорите, друго вършите.

Д-ръ Н. Колушевъ (п): Между двѣ злини нека прѣдпочетемъ по-малката.

Прѣдседателъ: Има думата народниятъ прѣдставителъ г. Стойчо Христовъ, за лично обяснение.

С. Христовъ (з): Г. г. народни прѣдставители! Имайте малко търпѣние. Понеже нѣкои народни прѣдставители се интересуватъ и правятъ запитване, като мислятъ, че това, което съмъ направилъ азъ въ гората „Чехлюво“, е беззаконие, нека ви дамъ едно обяснение по този въпросъ, за да видите какъ се защищаватъ държавнитѣ интереси и държавнитѣ гори, отъ които държавата очаква доходи, за да лѣкува ранитѣ, нанесени ѝ отъ войната. Прѣзъ 1918 г. е правенъ търгъ въ нашето Министерство на земледѣлнето, съ който е създадено едно разтегливо положение въ поемнитѣ условия, така че не можешъ да залогнитъ прѣдприемачитѣ, понеже имъ се даватъ права да правятъ каквото искатъ въ гората „Чехлюво“. Но населението не може да търпи тѣзи прѣдприемачи.

Р. Маджаровъ (д): Тѣзи търгове станаха въ врѣмето на г. Драгневъ, като министъръ на земледѣлнето.

С. Христовъ (з): Не знамъ кога.

Р. Маджаровъ (д): Кажете, че тѣзи търгове станаха при министъръ Драгневъ.

Министъръ-прѣдседателъ А. Стамболийски: При Рашко Маджаровъ.

Р. Маджаровъ (д): Не. Азъ отнѣхъ горитѣ на всичкитѣ голѣми владѣлци съ заповѣдъ № 13 и слѣдъ менъ, при земледѣлскитѣ министри, се назначиха три комисии да имъ ги върнатъ. Недѣлите говори такива работи.

Х. Пенчевъ (з): Защо посочвате г. Драгневъ?

Министъръ-прѣдседателъ А. Стамболийски: Допущате ли Вие г. Драгневъ да извърши беззакония? Може да сѫ извършени отъ вашитѣ чиновници, по тѣхнитѣ съвѣти, но отъ Драгневъ никога.

Р. Маджаровъ (д): Понеже стана дума, че въ 1918 г. е станалъ търгътъ, азъ, като знамъ добросъвестността

на бившия министър г. Драгиев, казвамъ, че това бѣше при Драгиев, не, не го укорявамъ.

Д-ръ А. Гиргиновъ (д): Подведенъ е случайно.

Р. Маджаровъ (д): Азъ изгонихъ всички, които бѣха до войната.

С. Христовъ (з): За насъ не е важно кога е дадена и какъ е дадена, за насъ е важно какво е днесъ положението въ държавната гора „Чехлюво“, дѣто работятъ прѣдприятія: „Родопски боръ“, „Градиво“ и „Босфоръ“. Тѣзи прѣдприятія по поемнитъ условия имаха право да сѣчатъ огорѣлата и опожарена маса, а зелената маса не могатъ да сѣчатъ, защото държавата не я дава на банки и прѣдприемачи, а на населението. Но въ продължение на 10—15 години въ прѣдприятія се вмижатъ 100—200 души и почватъ да сѣчатъ наредъ, като подвездатъ и самата горска властъ.

Р. Маджаровъ (д): Това е прѣстѣпление.

С. Христовъ (з): Надѣйте обвинява тогава.

Р. Маджаровъ (д): Азъ не обвинявамъ, а защитавамъ министъра. Не е виновенъ министърътъ.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Той отива заедно съ горския инспекторъ.

С. Христовъ (з): Да. — Населението започва да плаче, че се сѣче безразборно отъ държавната гора „Чехлюво“, като така министерството пазначава една комисия отъ инспектора Стояновъ, менъ и общинския кметъ. Отиваме тамъ и констатираме прѣстѣплението, извършено отъ тѣзи дружества. Дружеството „Босфоръ“ е сѣкло немаркирани дървета — за туй има протоколъ, държанъ отъ комисията и донесенъ въ министерството — дружеството „Родопски боръ“ е сѣкло безразборно зелени дървета, може-би съ хиляди кубини, а банката „Градиво“ е изсѣкла отъ държавната гора може-би три хиляди кубика зеленъ материалъ и тѣзи кубини, правете смѣтка, съ вземени на търгъ отъ 20-50 л. кубикътъ, а днесъ за кубика се плаща 100 л. Това е загуба за държавата, гда, и азъ, като народенъ прѣдставителъ, изходящъ отъ правителството отивамъ и констатирамъ това безобразно нарушение въ тѣзи държавни гори. Не можахъ да постѣпя друго-яче, освѣнъ да имъ спра чарковетъ да не бичатъ материалитъ, немаркирани отъ държавната властъ. (Ражкоплѣскане отъ земледѣлцитъ). Възражания отъ лѣвницата! Когато ние, като комисия, отидохме тамъ, азъ имъ казахъ: „Г-да! Ида съ откритъ листъ при васъ. Всичко каквото мислимъ да направимъ съ васъ за вашитъ беззакония, не го крия. Това, което сте извършили, ще видимъ какво ще стане съ него“. Тъ ме питатъ: „Вие комисия ли сте?“. Отговарямъ: „Да, имамъ откритъ листъ“. — „Ами нѣма ли да влѣзатъ нѣкои хора пакъ отъ Парламента?“ — Какви напирмѣръ?

А. Кундалевъ (з): Нѣкои акционери.

С. Христовъ (з): — „Има народни прѣдставители демократи, има и други“. — Ще си избѣркаме езнитъ, ако влѣзатъ и тѣ и нѣма да можемъ да се разберемъ.

Г. г. народни прѣдставители! Слѣдъ извѣстно врѣме, вие ще видите какъ държавата се сшетява отъ тѣзи дружества и банки. Днесъ азъ отивамъ пакъ тамъ, да видя какво правятъ тѣ и да конфискувамъ цѣлня имотъ, който съ отсѣкли и откраднали отъ държавата. Толкова по въпроса. (Ражкоплѣскане отъ земледѣлцитъ)

Д-ръ А. Гиргиновъ (д): Тая заповѣдъ Ваша ли е?

Прѣдседателъ: Моля Ви се, г. Гиргиновъ!

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Ако видишъ, че разбойникъ краде, не трѣбва да го закачашъ, защото нѣмашъ право да го закачашъ — това искате да кажете Вие, като казвате, че той като народенъ прѣдставителъ не е могълъ да издава подобна наредба.

Д-ръ А. Гиргиновъ (д): Той пише писмени заповѣди, каквито можете да напишете само Вие и каквито може да издава само лѣсничейската властъ. Изглежда, че вашиятъ колега не знае, че има закони въ тая страна. Лѣсничейтъ

е оторозирани отъ закона да издава заповѣди и да хване прѣстѣпници; нито негова милостъ (Сочи С. Христовъ), нито азъ сме оторозирани за това.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Азъ съжалявамъ, че не знаете, че всѣки български гражданинъ е оторозирани да прѣсѣдѣва прѣстѣпницитъ.

Д-ръ А. Гиргиновъ (д): Не да прѣсѣдѣва, а да съобщава това, което знае, и да носи отговорностъ за това, което е съобщилъ а властта ще хване прѣстѣпника. Ние ли ще прѣсѣдѣваме прѣстѣпницитъ.

Г. Миневъ (з): Много интересно положение: когато прѣсѣдѣваха разбойницитъ, комуниститъ казваха: „Насъ прѣсѣдѣватъ“, а когато прѣсѣдѣватъ крадцитъ, демократитъ казватъ: „Насъ прѣсѣдѣватъ“!

Д-ръ А. Гиргиновъ (д): Уловете прѣстѣпницитъ. Ние не защитаваме дружествата, ние защитаваме реда. Въпросътъ е: кой може да издава заповѣди и да спира сѣчищата? Това питамъ азъ. Вие нѣмате право да суспендирате властта, установена съ законъ.

Нѣкой отъ земледѣлцитъ: Вие защитавате прѣстѣпницитъ и въ Парламента.

Х. Пенчевъ (з): Ето, констатира нарушение и дѣйствиува.

Прѣдседателъ: Моля Ви се, седнете си, г. Пенчевъ. Има думата народниятъ прѣдставителъ г. Георги Юрдановъ.

Г. Юрдановъ (з): Г-да! Азъ не видѣхъ досега опозицията да не се противопостави на който и да е законопроектъ, внесенъ отъ тая страна. (Сочи земледѣлцитъ) И ние знаемъ сега по законопроекта за насърчване на строежитъ защо се противопоставятъ тѣ и защо критикуватъ. Азъ не знамъ дали нѣкога нашата държава е имала поголѣма нужда отъ строежи на здания. Слѣдъ една фалирала политика, водена отъ толкова години, безъ да осждамъ нѣкого, слѣдъ толкова бѣжанци, които дойдоха въ София и въ всички градини и села въ България, явява се поголѣма нужда да се поощрятъ, да се насърчатъ строежитъ на здания и правителството трѣбва да направи това, както и то прави, и като даже смѣта по-нататъкъ да се почнатъ постройките на здания и отъ самитъ наши власти по закона за трудовата повинностъ. Вие използвате сега това законоположение и казвате, че не е гарантирана частната собственостъ въ България. Г. г. народни прѣдставители! Ние не сме комунисти, ние не сме болшевики, разберете го, та да унищожаваме частната собственостъ. И ние се боримъ за частната собственостъ.

Отъ комуниститъ: Вѣрно!

Г. Юрдановъ (з): Тукъ ли ние нарушаваме основния законъ за частната собственостъ? Вие се опирате на она законъ, който прокаралъ и съ който искаме да вземемъ нѣкои здания за нуждитъ на общинитъ, окръжията и държавата. Г. г. народни прѣдставители! Та нима едно село, въ което се е загнѣдилъ нѣкой кръчмаринъ и цѣли 20—30 години е смукалъ жизненитъ сокове на това село, просто го е обиралъ и е построилъ въ центъра на селото една разкошна кръчма, станалъ е причина да се продадатъ къщитъ на толокова селяни, а тамъ нѣма училище, нѣма читалище, нѣма общински домъ, тогава, когато селото, по силата на единъ законъ, ще може да посегне на това здание, което той кръчмаринъ е изградилъ съ потъта, съ кръвта на това нещастно село, вие тукъ намирате, че се нарушава частната собственостъ ли? (Ражкоплѣскане отъ земледѣлцитъ) Та нима когато тукъ въ столицата нѣкои търговци, нѣкои бѣжаци до правителството успѣятъ да създадатъ банки, да натрупатъ милиони, да направятъ по 10—15—20 къщи като палати, нима държавата нѣма право да каже на този търговецъ: „Слѣдъ като народътъ даде толкова човѣшки жертви, ти, който си издигналъ толкова здания, като си станалъ ортакъ съ всички власти, съ всички правителства, дай едно отъ тѣхъ за държавно учрѣждение“? Та толкова ли сте тамахкери, та толкова ли станалъте дребнавци, толкова ли ще обвиняте това отечество, тази държава? Вие, които прѣди войната лѣхте патристически слова за майка България, за величното на България (Ражкоплѣскане отъ земледѣлцитъ), днесъ, ко-

гато ние създаваме законъ да вземемъ нѣкон отъ тѣзи здания пакъ за тая България, вие казвате, че нарушаваме конституцията. Даже има слухове, че нѣкон отиватъ да ставатъ чужди подданици, ...

Отъ земледѣлцитѣ: Позоръ!

Г. Юрдановъ (з): ... да казватъ: „Ние не сме българини“!

К. Томовъ (з): Тѣ въ турско време ставаха търци. Тѣ сж емицитѣ.

Г. Юрдановъ (з): И вие се явявате да защищавате хората, които отричатъ България, да ги защищавате че посѣгаме на тѣхнитѣ къщи. Не, г-да ние не сме болшевики, ние не сме социалисти, ние не рушимъ частната собственост, но сега, когато държавата е въ немощъ, когато държавата изнемогва когато не може да плати наемитѣ, когато има нужда ние искаме да посегнемъ и вземемъ отъ малко малко, да вземемъ $\frac{1}{10}$ отъ онова, което тѣ сж откраднали отъ българския народъ. Ето това искаме! (Ръкоплѣскане отъ земледѣлцитѣ) Не дѣйте само да критикувате не дѣйте хвърля обилни думи единъ на други. Че вашата досегашна политика е фалирала, това е фактъ. Наистина, г-да, азъ виждамъ, че както г. Теодоровъ, така и г. Липчевъ гледаха все насамъ и сигурно, ако можеха да ме видятъ, щѣха да кажатъ: „Ахъ тия гани тѣ сж за жътва тѣ сж за полето — какво чинятъ въ Народното събрание!“ Да да, чинятъ затова, защото вие стояхте 40 години тукъ и направихте да дойдемъ ние съ потуритѣ. (Ръкоплѣскане отъ земледѣлцитѣ)

Т. Теодоровъ (и): (Възразява нѣщо. Скарване съ Х. Пенчевъ)

Г. Юрдановъ (з): Нашитѣ хора днесъ сж болни, нашитѣ хора днесъ страдатъ на нашитѣ хора тукъ имъ е скучно, искатъ да жънатъ (Ръкоплѣскане отъ земледѣлцитѣ), но благодарение на вашата фалишива политика ...

Т. Теодоровъ (и): Вие повече поддържахте Радославова отъ мене. Азъ се борихъ съ него повече отъ васъ, и се борихъ съ него тѣй, както се бори днеска съ васъ но вие вървите по неговитѣ стѣпки и ще го надминете.

Прѣседателътъ: (Звъни)

Х. Пенчевъ (з): Вие поддържахте Радославова, вие поерѣсихте и германски князе. Ние го търсимъ да го заловимъ.

Прѣседателътъ: Г. Пенчевъ! Моля Ви се.

Г. Юрдановъ (з): И така, г. г. народни прѣдставители, нашето дохождане тукъ е зрѣтова, защото вие водихте погрѣшна българска политика. Но по-нататъкъ нѣма да искаме вече да си хвърляме обиди, а трѣба вие и ние да се въпросимъ и да изкараме България изъ това затишно положение.

Т. Теодоровъ (и): Не сте въ положение да направите нищо добро.

Прѣседателътъ: (Звъни) Моля Ви се, не обиждайте, г. Теодоровъ. Оставете обидитѣ.

Г. Юрдановъ (з): Г. г. народни прѣдставители! Внасяме законопроектъ, съ който искаме да поспримъ строенето на жилища. Нищо по-добро отъ единъ такъвъ законопроектъ — не се противопоставяйте. Внасяме законопроектъ да се отнематъ частъ отъ излишнитѣ жилища на ония които трупаха богатства. Въ този законопроектъ нѣма нищо лошо. Не демагогствуваме.

Ето защо азъ поддържамъ законопроекта и искамъ да се приеме. (Ръкоплѣскане отъ земледѣлцитѣ)

Прѣседателътъ: Има думата г. Стояня Костурковъ.

Т. Теодоровъ (и): 30 години съмъ се борилъ противъ неправдитѣ въ тая страна, и сега ще се бори.

Г. Драгневъ (з): Вие имате милиони. Кажете: на ги на държавата — тя има нужда. (Глъчка)

Прѣседателътъ: (Звъни) Моля, г. Драгневъ, оставете г. Костурковъ да говори. Запазете спокойствие.

С. Костурковъ (р): Г. г. народни прѣдставители! Законопроектътъ, който ни занимава е наистина много важенъ затуй защото съ него се гони пѣлътъ да се помогне шогодъ за разрѣшаване по-бързо на жилищна а криза.

Отѣжнитѣ, които се правятъ на сния граждани въ селата и градоветѣ, които биха поискали да строятъ жилищни помѣщения, сж добри и ние не можемъ да бждемъ противъ единъ такъвъ законопроектъ, но не дѣйте се дразни вие отъ правителствената парламентарна група, когато се изтъква навѣстно противорѣчие г-да, което сжествува между приетия законъ за отнемане на частни здания и тоя законопроектъ. Има такова, трѣба да го признаемъ — истината си е истина въ всѣко време. (Възражения отъ земледѣлцитѣ) Онези законъ мина, свършено е, но има противорѣчие — това е безспорно. И права е мисълъта, че трѣба да се пазимъ ние, законодателитѣ, заедно съ прѣдставителитѣ на държавата на властъта, да не подкопаемъ доврѣнето на гражданството въ селата и градоветѣ къмъ държавата. Затуй основателна бѣше мисълъта, че е прѣдпочително да се обозначатъ помѣщенията, които ще се взематъ, да се взематъ и да се свърши въпросътъ. Тогава нѣма вече по-нататъкъ отъ какво хората да се безпокоятъ. Държавата имаше въ даденъ моментъ една нужда, задоволи се тази нужда — по-нататъкъ тя вече не ще да посѣга на хорскитѣ имоти и на туй отгорѣ не ще експлоатира, а ще плаща — разбирате мисълъта ми. Право е прочее, че трѣба да пазимъ много да не изгуби населението окончателно доврѣние въ властъта и въ държавата. А туй доврѣние, г-да, е подкопано не отсега.

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: Отъ 15 години.

С. Костурковъ (р): Не отъ 15 години. Азъ ще Ви кажа, г-не, че процентно 95% отъ българитѣ никога не сж имали вѣра въ държавата и въ държавната властъ.

Прѣседателътъ: Моля, г. Костурковъ оставете частнитѣ разправии.

С. Костурковъ (р): Това е погеди исторически причини, и който отъ васъ е прочиталъ добръ историкъ на България и който познава добръ психологикъ на българския народъ, той знае това. Мисълъта м' е тая, че ние съ днешното законодателство съ вчерашното и утрѣшното не трѣба да засилваме това недоврѣние, а трѣба да даваме ежеминутно доказателства и ние като законодатели, и властѣта като прѣдставителъ на държавата, че работимъ, за да се създаде у българския гражданинъ доврѣние къмъ държавата и къмъ властѣта. Защото не можемъ да имаме добръ уредена държава не можемъ да имаме закрѣпенъ и солиденъ редъ, не можемъ да имаме обществено прогресъ въ сѣдинската смисълъ на тая дума дотѣгава, докогато нѣма вѣра у населението къмъ прѣдставителитѣ на държавата и къмъ държавата. Това трѣба да го разберемъ. Тая мисълъ е основна за управлението на една държава. Не трѣба да се драгнимъ, когато се констатира навѣстни факти които сж вѣрни сами по себе си. Коментаритѣ върху тѣзи факти могатъ да бждеатъ различни, като се излиза отъ разни гледища. Ние сме хора съ разни политически убѣждения и съ разни икономически убѣждения. Ние не можемъ да мислимъ еднакво. Това, което мислимъ ние, не могатъ да го мислятъ народняцитѣ, и обратно; това, което мислимъ ние, не могатъ да го мислятъ и демократитѣ и т. н.

Х. Ветовски (з): Почти еднакви сте. Глупости!

С. Костурковъ (р): Какво казвате? Това, което Вие казвате, азъ го чухъ, но искамъ да го повторите. То показва, че не знаете какво приказвате. Защото по-умнитѣ хора слушатъ и тѣ разбиратъ какво говоря. Азъ не говоря глупости, азъ говоря истини. Разберете туй нѣщо. Вие не зачитате себе си — не мене — въ дадения случай.

Прѣседателътъ: (Звъни) Г. Костурковъ! Говорете по прѣдмета въ приличенъ езикъ.

С. Костурковъ (р): Г. прѣседателю! Вие не бждете толкова възискателенъ къмъ едни, а къмъ други не.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ (р): И да бжде по-спокоенъ.

С. Костурковъ (р): И по-спокоенъ бъдете. Вие трябва да бъдете най-спокоенъ.

Прѣдседателъ: Г. Костурковъ трябва да бъде най-спокоенъ, а не да държи такъвъ прѣдизвикателенъ и обиденъ езикъ.

С. Костурковъ (р): Азъ не мога да не държа такъвъ езикъ по отношение на единъ господинъ, който не се държи достойно спрямо мене, който се обръща да ме апострофира.

Прѣдседателъ: Ще Ви отнема думата.

С. Костурковъ (р): Отнемете я.

Х. Ветовски (з): Ти държишъ сега езикъ, съ който не смѣеше да се явишъ на фронта въ 1918 г. — сега говоришъ за никакво противорѣчие!

Д-ръ Й. Фаденхехтъ (р): Г. прѣдседателю! Ето кой напушава реда.

С. Костурковъ (р): (Къмъ Х. Ветовски) Ти мълчи тамъ! (Къмъ прѣдседателя) Вие мълчите, като излиза единъ човѣкъ да говори глупости.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ (р): Natrium bromati трябва да си вземе.

Х. Ветовски (з): Имаше ли противорѣчие, когато вземахъ добитъка на земледѣлца, когато вземахъ и самия земледѣлецъ и го откарахъ на фронта? Тогава имаше ли противорѣчие? Сега седналъ да ми говори тукъ за противорѣчие!

Прѣдседателъ: Молви, г. Ветовски.

С. Костурковъ (р): Вие запитайте за тѣзи работи ония, които управляваха когато се вземаше добитъкъ, и ония, които ги поддържаха, а не мене, който съмъ се борилъ срѣщу тѣхъ. Менѣ не приказвайте такива работи, защото е срамътъ!

Х. Печевъ (з): Всѣки казва, че се е борилъ. Каква е тази работа!

А. Кундалевъ (з): Затуй стана тѣхенъ наследникъ.

С. Костурковъ (р): Ти мълчи тамъ, защото ти ги поддържахъ съ двѣ рѣцѣ. Ти си сцапанъ отгорѣ до долу. Ти правеше търговия въ това време.

Прѣдседателъ: (Звъни)

А. Кундалевъ (з): Азъ ще излѣза сега тамъ (Сочи трибуната) да ти кажа. Съсипахте се отъ даване декларации каква политика ще съдѣвате.

А. Стойчевъ (з): Азъ знамъ какво мислите вие всички отгатыкъ (Сочи левицата) — да се махнемъ ние отъ тукъ, да дойдете вие. (Смѣхъ у земледѣлцитѣ)

С. Костурковъ (р): Г. г. народни прѣдставители! Моята мисль е тая: добръ се прави съ този законопроектъ, че се настрѣчава строежътъ на жилищни помѣщения, но не само по този начинъ трябва да се настрѣчава. Права е мисльта, която се изтъква тукъ отъ г. Колушева, че трябва държавната власть, държавата и въ други отношения да направи каквото може да се направи, за да улесни строежа, защото това е цѣльта на законопроекта. Въ свързка съ това той ни прочете единъ документъ. По въпроса, който се засѣга отъ този документъ, азъ мога да ви кажа една истина, защото познавамъ въпроса; заинтересованъ съмъ като народенъ прѣдставителъ да го проуча, ходилъ съмъ въ Министерството на земледѣлнето и държавните имоти и съмъ челъ цѣлата прѣписка по този въпросъ. Този въпросъ, г-да, е още въ движение, той не е разрѣшенъ. Комисията е ходила на мѣстото да констатира нарушенията, които съ направили прѣдприятията, особено въ Чехлъво. Нарушенията съ голѣми: съчени съ дървета, които не съ маркирани никакъ, съчени съ дървета, които съ маркирани съ фалшива марка — чувате ли? Кой е направилъ тая фалшива марка, това трябва да се изучи и трябва да

се накажатъ най-жестоко ония прѣдприемачи, орѣдията на които съ вършили тѣзи прѣстъпления и съ нарушили договора съ държавата.

Г. Сокуровъ (з): Г. Гирчиновъ не е съгласенъ съ тази работа.

С. Костурковъ (р): Това тѣй трябва да бъде, защото, първо, трябва да се защитятъ интереситѣ върховни, голѣми и дребни на държавата, и второ, трябва да се защити престижитъ на закона и на властѣта, да не излѣзе и тукъ, както обикновено и често е било у насъ: силни прѣдприемачи експлоатиратъ съ положението си на силни, влизатъ въ споразумѣние съ прѣдставители на държавната власть и злоупотребяватъ съ държавните имоти. Нека бъдатъ наказани прочее най-жестоко прѣстъпниците и нарушителитѣ въ дадения случай. Но то е едната страна на въпроса. Другата страна е, че единъ народенъ прѣдставителъ излиза и издава заповѣдь № 1...

Прѣдседателъ: (Звъни) Говорете по чл. 2, г. Костурковъ.

С. Костурковъ (р): Ама азъ говоря по чл. 2, г. прѣдседателю. Въ връзка съ улесняването строежа на жилищни помѣщения въ България е набавянето на дървенъ материалъ.

Прѣдседателъ: Направете запитване по този въпросъ. По чл. 2 говорете.

С. Костурковъ (р): Г. прѣдседателю! По него говоря, не ме гледайте тѣй.

Прѣдседателъ: Забѣлѣзвамъ Ви.

С. Костурковъ (р): Забѣлѣзвайте! По него говоря. (Възражения отъ земледѣлцитѣ)

Министъръ-прѣдседателъ А. Стамболийски: Той заявява, че си отгѣнява заповѣдта. Значи свършенъ е въпросътъ.

С. Костурковъ (р): Не е тамъ въпросътъ, г. министъръ-прѣдседателю. Първата частъ, едната страна на въпроса вие изслушахте; другата страна изслушайте тоже. Г. г. народни прѣдставители! Нарушителитѣ на контрактитѣ съ държавата и прѣстѣпниците трябва да бъдатъ прѣселѣвани и наказани на всѣка цѣна най-строго и жестоко, но за това има редъ установитѣ отъ законитѣ, за това има и власть. Азъ задавамъ въпроса: кѣдъ съ таксаторитѣ, кѣдъ съ горскитѣ старшини, кѣдъ съ горскитѣ стражари, кѣдъ съ началницитѣ на отдѣления, кѣдъ е министърътъ на земледѣлнето и на държавните имоти, та трябва единъ народенъ прѣдставителъ да издава заповѣдь номеръ такъвъ или иначе и да заповѣдва това или онова?

Министъръ-прѣдседателъ А. Стамболийски: По делегация на министра.

С. Костурковъ (р): Г. г. народни прѣдставители! Това е знамение на времето.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ (р): Това е анархия.

С. Костурковъ (р): Позволете ми да кажа, това е единъ фактъ, който показва, че у насъ всѣки единъ народенъ прѣдставителъ или може-би и не такъвъ, може да бъде облѣченъ съ силата на властѣта, стига да има единъ откритъ листъ отъ даденъ министъръ. Това е началото на безреднето, на анархията.

Министъръ-прѣдседателъ А. Стамболийски: Началото на контрола.

С. Костурковъ (р): Всѣки гражданинъ, казва г. министъръ Даскаловъ, има право да контролира спазватъ ли се законитѣ, нарушаватъ ли се тѣ. Това е вѣрно, но никой гражданинъ нѣма право да заповѣдва да се арестува този или онези, да се прави това или онова, а има законъ.

Г. Колевъ (з): Значи на горския стражаръ имате голѣма вѣра, отколкото на единъ народенъ прѣдставителъ. Значи на себе си имате вѣра!

С. Костурковъ (р): Ето, виждамъ, тукъ идемъ пакъ на голѣмия въпросъ за солидността на положението въ нашата страна, за сигурността на ония, които живѣятъ въ тая държава. Дотогава докогато гражданитѣ на селото и на града знаятъ и виждатъ, че законитѣ се изпълняватъ отъ властниците, отъ изпълнителитѣ, отъ пазителитѣ имъ, отъ надзорниците въ тая държава, отъ управниците на тая държава, че честно и почтено става това, тѣзи български граждани ще иматъ пълна вѣра въ сигурността си и въ сигурността на самата държава и на ония, които живѣятъ въ нея. Дойде ли положението до тамъ, че единъ народенъ прѣдставителъ или който и да било, безъ да бѣде чиновникъ, добре неограничена властъ да издава заповѣди за захрането на този или онзи, вие знайте, че отъ този моментъ бацнитѣ на съмишлението, бацнитѣ на недоверието е вече впитъ въ душата на всѣки единъ поредъченъ човѣкъ.

Я. Сакжзовъ (с): Ами ако, г. министре, единъ народенъ прѣдставителъ каже: „Продължавайте да сѣчете, азъ ви заповѣдвамъ“, какво ще излѣзе?

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: Ако бѣше казалъ тѣй, щѣмаше да вдигате гюрултия.

Министъръ-прѣдседателъ А. Стамболийски: Тогавашѣмаше да има прѣвишение на властъ.

С. Костурковъ (р): Ние, прѣдставителитѣ на народа, сме законодателни на България, ние прѣдставяваме законодателната и контролната властъ, а не изпълнителната властъ. А г. народниятъ прѣдставителъ, за когото е дума, че е издалъ заповѣди, играе ролята на изпълнителната властъ, той заповѣдва да се спре това или онова.

Министъръ-прѣдседателъ А. Стамболийски: По делегация на министра.

С. Костурковъ (р): Ами дѣ бѣше инспекторътъ да направи това? Народниятъ прѣдставителъ ли прѣдставява властта? Тукъ е паката, центърътъ на въпроса.

Министъръ-прѣдседателъ А. Стамболийски: Това ще провади България!

И. Гетовъ (з): Открихте Америка!

С. Костурковъ (р): Вие гледате на тѣзи факти — позволете ми да кажа, гда — много леко, но бѣдете убедени, че днесъ това начало сложено, то ще бѣде развито и ще отиде до тамъ, че въ България всѣки единъ привърженикъ на правителството утрѣ ще бѣде изпълнител на закона и прѣдставителъ, олицетворение на властта. (Възгласи отъ земледѣлцитѣ) И тогава България ще бѣде раздѣлена на двѣ: хора на властта и хора не на властта. Това вече — бѣдете убедени — нѣма да бѣде държава. То ще бѣде една анархия, отъ която ще пострадаме всички до единъ, защото въ тая анархия ние ще се хванемъ за коситѣ и единъ другъ ще се тренемъ, гда. Желаете ли туй нѣкой отъ васъ? Никой не го желае — убеденъ съмъ. За да избѣгнемъ този печаленъ край, до който може да се дойде, трѣбва да се паднатъ и изпълняватъ законитѣ, а не да се дѣйствува по този начинъ, както сега се разкрива. Азъ зная, че г. Христовъ е билъ членъ на комисията, която е трѣбовало да констатира нарушенията. Това го разбирамъ; като гражданинъ назначавамъ го заедно съ други хора, чиновници и пр., да констатира известни нарушения. Добрѣ, но до тукъ, до констатацията трѣбва да се свърши. Заповѣди да издава не може, защото той вече стѣпва въ ролята на прѣдставителъ на властта, а той нѣма такова право, той не е прѣдставителъ на властта, той не е органъ на властта. Той е членъ на законодателното тѣло, каквито сме всички ние, и ние не можемъ да играемъ друга роля, освѣнъ ролята на законодатели, дотогава докогато пазимъ този редъ дотогава докогато имаме редъ въ държавата и щоголѣ запазена, относителна законность.

Това е моето гледище по законопроекта и по инцидентно изникналия въпросъ за издаванетоъ заповѣди.

Прѣдседателъ: Има думата г. Стойчо Христовъ за едно малко лично обяснение.

С. Христовъ (з): Нека знае г. Костурковъ, че властта, която е поставена тамъ, и рѣзизоритѣ, които сѣ изпра-

тени въ тая гора, сѣ дали ходъ на това положение, което намираме днесъ.

С. Костурковъ (р): Една заповѣдъ отъ министра: „Нарушителитѣ — подъ сѣдъ“, и нищо повече.

Прѣдседателъ: (Звъни)

С. Христовъ (з): Нѣма да цитирамъ лицата. Отъ властта сѣ изпратени хора техници, които знаятъ, и тѣ сѣ дали единъ широкъ просторъ да се сѣче, защото бацнитѣ не се срамятъ да ти кажатъ: „Ще ти дадемъ 100 хиляди лева, само да не ни закачашъ“. И нека ви кажа, че ми прѣдложиха, но азъ не приехъ, отказахъ.

В. Власковски (к): Кой Ви прѣдложи?

С. Христовъ (з): Нѣма да Ви кажа.

Министъръ-прѣдседателъ А. Стамболийски: Вие съмнявате ли се, г. Власковски?

В. Власковски (к): Не се съмнявамъ.

С. Христовъ (з): Г. г. народни прѣдставители! Тамъ е пълната на всички бацки: да завладѣятъ и експлоатиратъ държавнитѣ гори, като знаятъ, че нѣма кой да дири, че държавата не се интересува отъ горитѣ. А днесъ г. Костурковъ казва: „Защо съмъ издалъ тая заповѣдъ?“

С. Костурковъ (р): Вие нѣмате това право.

С. Христовъ (з): Намирамъ единъ чаркъ, една фабрика, въ която има 140 трупа откраднати, закарани тамъ безъ да сѣ маркирани отъ държавната властъ. Какво трѣбваше да правя?

С. Костурковъ (р): Съ Васъ нѣмаше ли прѣдставителъ на властта?

Я. Сакжзовъ (с): Ще станете жертва на изкушението. Щомъ се мѣсите, ще взематъ да Ви прѣдлагатъ рушветъ — разберете го.

С. Христовъ (з): Г. Сакжзовъ! По-добрѣ е да отидете да видите какво е полскението и вървамъ тогава ще се съгласите съ мене. И менъ ми е чудно, че хора държавници не се интересуватъ отъ доходитѣ на държавата, а се интересуватъ и говорятъ за една малка грѣшка. Ако е грѣшка, приемамъ я, но азъ казвамъ, че вие, които нѣ сте се интересували отъ доходитѣ на българската държава, сте за осѣждане прѣдъ българския народъ. И демократи, и народници — всички сѣ такива прѣдприемачи.

С. Костурковъ (р): Дайте свѣдѣния какъ стои работата и министърътъ съ една заповѣдъ ще спре. Такъвъ е редътъ.

Прѣдседателъ: Има думата г. Стефанъ Мановъ.

С. Мановъ (с): Г. г. народни прѣдставители! Не можахме да вземемъ думата при разглеждането на законопроекта по принципъ. Сега отъ името на нашата група се задовлявамъ да кажа само нѣколко декларационни думи. Ние нѣма да се противопоставимъ на прѣдлагания законопроектъ. Сметамъ обаче, че извинението на правителството съ липса на време да ни внесе не само законопроектъ за насърчение на строежитѣ, но и принудителни мѣрки, не е извинение. Този законопроектъ нѣма да ни даде особени резултати, защото капиталътъ въ тия врѣмена бѣга въ спекулацията и вие нѣма да го видите въ строежитѣ. Резултатътъ ще бѣде крайно недостатъченъ и ние по-скоро обръщаме вниманието на съответния министъръ да вземе непосредствени мѣрки за изработването на единъ широкъ проектъ за насърчение и зачиляване на строежитѣ въ България; иначе съ този законопроектъ нищо нѣма да стане.

Прѣдседателъ: Има думата г. Петъръ Димовъ Перчемлиевъ.

П. Димовъ (з): (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Не по този случай мислѣхъ да излѣза на тая трибуна, обаче излизането на г. Липчева тукъ тѣй инцидентно доведе и мене. А г. Липчевъ да сѣ яви на трибу-

ната станахъ въ голѣма степенъ причина азъ. Смѣйки се съ моя другаръ, завърналъ се отъ провинцията, обрънахъ се къмъ г. Ляпчевъ, и това му даде голѣмъ поводъ да се нахвърли върху мене: „Не се смѣйте тамъ, г-не, азъ ще Ви науча“ и пр. и пр. и тръгна на трибуната. Вие чухте какво ни научи. Това е, казвамъ, поводътъ г. Ляпчевъ да излезе на трибуната, а въ послѣдствие да се яви и азъ да кажа нѣколко думи отъ тая трибуна.

Още слѣдъ 17 августъ м. г., като избраникъ, народенъ прѣдставителъ, познавайки положението на България до степенъ, каквато могатъ умствени сили позволявать, азъ мислѣхъ, че най-малко сега българскитѣ политически мажъ, малки и голѣми, отъ тая или оная политическа партия, иматъ основание да правятъ ниско партизанство, дребна политика, а трѣбва по дадени въпроси, съдени на разглеждане прѣдъ Парламента, да си подадатъ за едно рѣка, да заработятъ за изважането на тая нещастна страна отъ това катастрофално положение, въ което, благодарение на безогледната политика въ продължение на 40 години, я докараха сѣщитѣ тия приятели.

Ю. Урумовъ (з): И безогледното поддържане на всички правителства.

П. Димовъ (з): И азъ прѣзъ цѣлия периодъ на XVIII обикновено Народно събрание и въ засѣданията до днесъ на сегашното Народно събрание съмъ живъ свидѣтель, че дѣйствително азъ съмъ се жестоко лгаль. Българскитѣ политически мажъ, малки и голѣми, отъ тая или оная партия, не мислятъ или много малко мислятъ за България, а по всѣки сложенъ на разглеждане въпросъ отъ малко или голѣмо естество най-напрѣдъ ще трѣбва да направятъ своята чисто партийна политическа смѣтка, а слѣдъ това да излизатъ на тая трибуна и да говорятъ ужъ по поводъ на законопроектъ, а въ сѣщностъ да записватъ интереситѣ на онѣя, които сѣ задъ тѣхната гърбъ. Това стана прѣзъ цѣлото продължение на засѣданията на XVIII обикновено Народно събрание, това става отъ начало и до днесъ на настоящето обикновено Народно събрание.

Иде ми на ума да кажа българската поговорка „гузенъ негоненъ бѣга“. И дѣйствително азъ не мога да си обясня другоаже тѣзи бурни дебати, които ставатъ сега по поводъ на този законопроектъ, който на първо четене мина бѣзъ дебати, гласува се даже спѣшно и щѣше да мине пакъ безъ дебати. Г. Ляпчевъ, говорейки и виждайки ме, че се смѣя, защото неговиятъ говоръ прѣдизвикваше смѣхъ у насъ като неоснователенъ, се обърна къмъ мене и се нахвърли неоснователно. Ето това сѣ причинитѣ, дѣто по този тѣй дребенъ законопроектъ, но отъ голѣма важность станаха тия бурни дебати.

Г. Ляпчевъ говори тукъ за нѣкакви противорѣчия, говори за нѣкои факти, които щѣлъ да изнесе по поводъ на онзи упрѣкъ, който Ниу му хвърлихме като апострофъ, за тѣхната политическа дѣйностъ въ продължение на 40 години. Той ни посочи на просвѣтното дѣло, на културата и пр. Онова, което се изтъкнало въ вчерашния актъ на софийскитѣ гимназии, и 50-годишнината на г. Вазовъ, той едва ли не приписа всичко това като успѣхъ на управлението на демократическата партия. Неужели трѣбваше да се направятъ и това, че българскиятъ народъ да не напрѣдне до тази степенъ и въ просвѣтно отношение? Г. Ляпчевъ не иска да каже нито една дума за финансовото и икономическо положение на България, а тамъ се олицетворява тѣхната 40-годишна политика.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: И въ жертвитѣ отъ войната.

П. Димовъ (з): И въ жертвитѣ отъ войната. — Тамъ се вижда она умъ и она разумъ, който тѣ сѣ полѣтали въ продължение на 40 години. И истинскиятъ резултатъ, г. Ляпчевъ, на вашата политика е днешниятъ Парламентъ: да иматъ тая дѣсница и тая лѣвица и вие да сте поставени въ срѣдата и да сте жигосвали по всѣки въпросъ, да ви се казва, че само вие сте виновницитѣ. (Ржкоплѣскане отъ земледѣлцитѣ)

Бѣха врѣмена, когато нашитѣ първоучители на земледѣлското сдружаване, бродейки изъ България, често пати изъ голѣми градища, а нѣкой пѣтъ и въ София, проповѣдваха, че българскиятъ народъ се състои отъ сѣловия. Азъ недавна, въ сегашната прѣдизборна борба, слушахъ г. Данаилова, почетенъ демократъ, да отрича сѣловията,

да казва, че сѣловия нѣкога сѣществували. И азъ съмъ съгласенъ съ него, обаче г. Данаиловъ щѣ се съгласи, че ако дѣйствително нѣма сега сѣловия, ако ние не сме раздѣлени на сѣловия, ниу имаме отдѣлени, рѣзко разграничени поминѣти. Слѣдъ освобождението на България, покрай онзи корененъ поминѣтъ, който имаме, земледѣлното, слѣдъ опрѣдѣлителното начина на управлението, слѣдъ полагането основитѣ на просвѣтното дѣло, на образованието и пр., създадохъ се нови сѣловия, създадохъ се учителството, чиновничеството, свещеничеството и пр. Сѣществувайки по-рано само земледѣлско сѣловие — въ малка степенъ занаятчийство и свещеничество — слѣдъ освобождението се създадохъ по редъ чиновничеството, учителството, създадохъ се търговското сѣловие, за да обслужи обмѣната между производителитѣ и консуматоритѣ, създадохъ се малко индустриално сѣловие и пр. И ние прѣзъ 20 години проповѣдвахме организирането на тия сѣловия въ България, проповѣдвахме, че управницитѣ на тая страна трѣбва да съблюдаватъ интереситѣ на тия сѣловия по реда, както сѣ създадени, и по реда на тѣхната величина, голѣмина. Оня начинъ на управление до онѣзи години, когато ние се явихме на политическото поприще, безспорно прѣдизвикваше организираното на тия сѣловия и ние виждаме, че двѣ сѣловия, земледѣлското и работническото, които бѣха най-много тѣжкани, се организираха.

Прѣдседателъ: Г. Перчемлиевъ! Ограничете се по прѣдмета, не се отдалечавайте.

П. Димовъ (з): Моля Ви се, г. прѣдседателю! — Обаче ние не бѣхме чути. Продължавайки своята организационна дѣйностъ, ние казваме, че ще дойдатъ врѣмена, когато въ България ще трѣбва да се изкомандува единъ кръгомъ маршъ и всичкитѣ тия сѣловия, създадени въ живота на българския народъ, трѣбва да засматъ своитѣ естествени мѣста по реда, по който сѣ се създали и по тѣхната величина, по тѣхната голѣмина. И нанетица, г-да, макаръ и слѣдъ нещастия, кръгомъ маршътъ е изкомандуванъ, ниу само на своитѣ мѣста, тия приятели (Сочи комунистѣтѣ) сѣ на своитѣ мѣста, но вие (Сочи центъра) не сте на своитѣ мѣста, вие не прѣдставявате своитѣ организации. (Ржкоплѣскане отъ земледѣлцитѣ)

Т. Лукаковъ (к): И тѣ сѣ на своитѣ мѣста.

П. Димовъ (з): Не сѣ още. Голѣма частъ отъ наши другари, голѣма частъ отъ наши другари, замотани въ тѣхнитѣ паяжини, сѣ ги изтикали тукъ и тѣ днесъ се явяватъ опозиция по всѣки въпросъ. Ако тѣ прѣдставяваха интереситѣ на своитѣ поминѣти организации, на своитѣ сѣловни организации, тѣ ще се явятъ тукъ въ такова количество, колкото сѣ голѣми тѣхнитѣ организации, и тогава не се съмнявамъ, че ще се разберемъ за управлението на тая страна.

Я. Сакжзовъ (с): Малко капиталисти има въ България, малко сѣ и прѣдставителитѣ имъ.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Още по малко трѣбва да бѣдатъ, г. Сакжзовъ.

П. Димовъ (з): Г. Сакжзовъ! Когато вие окончателно ни кажете къмъ кой интернационалъ се присъединявате, къмъ втория или третия, тогава ще Ви отговори.

Я. Сакжзовъ (с): Искамъ да кажа малко капиталисти въ страната, малко народѣнци и демократи тукъ.

П. Димовъ (з): Г-да! Прави ми се бѣлѣжка отъ прѣдседателството да се ограничава по въпроса. Настоящиятъ законопроектъ, съпоставенъ съ законопроектъ за отнемане на здания за държавни нужди, който мина завчера на второ четене, даде поводъ на г. Ляпчева да намѣри нѣкакви противорѣчия и да станатъ тѣзи разисквания. Г. Ляпчевъ държи на положението — сѣщо направиха и г. Костурковъ и г. Теодоровъ — че ако ние искаме да нѣма противорѣчия, би трѣбвало строго да опрѣдѣлимъ кои именно здания ще се отнематъ. Г-да! Дѣйствително това ни е направено, но споредъ насъ то не можеше да се направи; обаче бѣдете спокойни, защото ще се отнематъ онѣи здания, които понастоящемъ сѣществуватъ и които сега задоволяватъ нуждитѣ на държавата. И веднажъ задоволени тия нужди на държавата, въ бъдеще ще

се отнемат здания само въ случай, ако нужните на държавата налагат. Следователно не може да има онзи страх от нашия управление, че вие сте изложени на риска да не знаете днес или утре дали ще съгледате прѣдъ факта, че не сте собственици на зданията. Или на другитѣ си имоти. Бадете спокойни, този страхъ очаквайте отъ тукъ (Сочи комуниститѣ), но азъ не се съмнявамъ, че и тѣ ще се корегиратъ, защото недавна чухъ г. Коларова, който не познава паракендентния въпросъ, да заговори нѣщо за кооперациитѣ, ...

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: И за частната собственостъ.

П. Димовъ (з): ... а когато се заговори отъ неговитѣ уста за кооперации, то значи да се говори и за частната собственостъ.

Министъръ-прѣседателъ А. Стамболийски: Тѣ образуватъ и сега кооперации.

П. Димовъ (з): Тѣ съ тръгнаха по истинския пътъ, по който ще докаратъ социалистическия строй, пътъ, по който и ние вървимъ.

Министъръ-прѣседателъ А. Стамболийски: А тръгнали ли по нашия пътъ, нѣма никога да събръкатъ.

П. Димовъ (з): Прочее на добъръ пътъ съ.

В. Власовски (к): Защо тогава плашите онѣзи отгавъ (Сочи центъра) съ насъ? И министърътъ ги плаши.

П. Димовъ (з): Азъ искамъ да имъ кажа да бѣдѣтъ спокойни, защото вие ще се корегирате.

В. Власовски (к): Кога какъ ви уйдисва, тѣй приказвате — сега тѣй, вчера иначе.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Той иска да каже, че има изгледи да поумнѣете.

П. Димовъ (з): Г. Власовски! Азъ казахъ, че за момента днесъ страхъ отъ васъ нѣма, и казвамъ на тѣхъ да бѣдѣтъ спокойни, защото виждамъ, че и вие, ще се корегирате, ще се справите и ще тръгнете по правия пътъ.

Т. Лукановъ (к): И министъръ Стамболийски, и вашитѣ колеги, които говориха по-рано, и вие казвате на тия приятели, плашите ги постоянно, като дѣцата: „Мълчете, че мечката иде“. Работата е много проста. И тримата имъ казвате: „Не се тревожете, ние за васъ сме безопасни; на-трупяхте много, дайте сега малко“. Това показва, че вие не сте нищо освѣнъ пазители на капиталиститѣ.

Прѣседателъ: (Звънъ)

П. Димовъ (з): Г. Лукановъ! Азъ съжалявамъ, че нѣмамъ време да Ви отговоря. Онова, което казахъ на тѣхъ, да се явятъ като прѣдставители на истинскитѣ свои организации, по по кажа и на васъ, че и вие трѣбва да се наредите при тѣхъ, защото вие не сте истински прѣдставители на работническата класа.

В. Власовски (к): Прѣдн малко друго приказваше.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Когато говорихъ за работници е друго, а за личности — друго.

П. Димовъ (з): Прочее, г-да, не се страхувайте отъ законоположенията, които ние въвеждаме. Ако вие нѣмате смѣлостта въ тия страшни минути, които прѣживява България, да се въоръжите съ трѣзвостъ и куражъ, да работите за спасението на тая страна, ако вие не ни подавате ръка за създаването на законоположения за спасението на тая страна, поне бадете спокойни, търпете ни да се помъчимъ ние да я управляваме; ако ние не можемъ, то знайте, че вашитѣ редъ ще дойде.

В. Власовски (к): Мечката.

П. Димовъ (з): Колкото се отнася, г-да, за ония закононарушения, за онова спукване на конституцията, за която вие много приказвате и много ни заплашвате съ

нея, ние, ако има такива, сме противъ. Ние за законитѣ, които създаваме и по които управляваме понастоящемъ България, сме готови да отговаряме, когато и прѣдъ който съдъ искате. Но бѣдъ те и вие готови да отговаряте за вашитѣ прѣгрѣшения прѣзъ течението на пѣли 40 години. (Ражоптѣскане отъ земледѣлцитѣ)

Прѣседателъ: Разискванията по чл. 2 се приключватъ.

Който присматъ чл. 2, както съ прочете отъ г. докладчика, моля, да си вдигнатъ ръката. Мнозинство, при сѣма се.

Замѣстникъ-гласдикъ С. Дупариновъ (з): (Чете)

„Чл. 3 Министерскиятъ съветъ може да издава общи наредби, прѣзъ които да намалява митата и прѣвознитѣ такси и да установява и други улеснения за доставката и прѣвози на материалитѣ за строежъ“.

Прѣседателъ: Който приема чл. 3, както съ прочете, моля, да си вдигне ръката. Мнозинство, приема се.

Слѣдва втора точка отъ дневния редъ — първо четене законопроекта за измѣнение въ сѣдоустройството и сѣдопроизводството на военносѣдебния законъ въ мирно време и въ време на военно положение.

Моля секретаря г. Дупариновъ да го прочете.

(Прѣседателското мѣсто заема подпрѣседателътъ Х. Маноловъ)

Секретаръ С. Дупариновъ (з): (Чете)

„М о т и в и

къмъ законопроекта за измѣнение въ сѣдоустройството и сѣдопроизводството на военносѣдебния законъ за мирно време и въ време на военно положение.

Г. г. народни прѣдставители. Дѣйствующиятъ военносѣдебенъ законъ отъ 16 декември 1889 г. съ изключително отмѣненіето на отдѣлъ IV отъ смѣния законъ за сѣда въ военно време отъ 8 априлъ 1915 г., до днесъ е прѣтърпѣлъ съвѣтъ слаби измѣнения. Съ настоящия проектъ се гнасятъ смѣстивни промѣни въ военното сѣдопроизводство и сѣдоустройство, прѣдвидени въ военносѣдебния законъ, измѣнения, които съ продиктувани отъ нуждитѣ на досегашната грамадна сѣдебна практика въ дѣлѣ войни, и като такива, които се явяватъ като резултатъ на новитѣ потребности въобще въ организацията на сѣдебнитѣ учрѣждения и въ правилата на сѣдопроизводството. Тия нововъведения слѣдва да бѣдѣтъ въ сила както прѣзъ време на военното положение, така и въ мирно време.

Споредъ тѣхъ въ военния и въ Военнокасионния сѣдъ се засилва юридическиятъ елементъ; съставътъ на сѣда е отъ лица съ юридическо образование, а само когато такива липсватъ, може да бѣдѣтъ назначавани и офицери безъ това образование. Сѣдѣтъ се състои отъ трима члена, а не както това прѣдписва досегашниятъ законъ, отъ петима. Назначитѣ сѣдни могатъ да сѣдѣтъ всички военносѣдѣщи независимо отъ тѣхния чинъ и длѣжностъ; изискванетоъ досега по закона условно, што сѣднитѣ да бѣдѣтъ, ако не по старши, то поне равни по чинъ съ подлежащия, се прѣмахва като начало продуктъ на стари схващания на руското военно законодателство.

Условията за назначаването на офицеритѣ на служба въ военносѣдебното вѣдомство съ смѣнитѣ, както ония за сѣднитѣ отъ гражданското вѣдомство, а редомъ съ това се прѣдвизда, штоу службата прѣмината въ военносѣдебното вѣдомство да се зачита като такава прѣкарана въ респективнитѣ граждански сѣдилища. На тия условия не могатъ да подлежатъ заваритѣ на служба сега въ военносѣдебното вѣдомство офицери прѣдъ видъ придобитото имъ право и длѣгия опитъ, особено прѣзъ послѣднитѣ двѣ войни, въ които съ разгледани повече отъ 100.000 сложни дѣла, по специална подѣжностъ и отъ сериозенъ характеръ.

Прокараниятъ текстъ въ чл. 6 отъ проекта съ една послѣдница отъ чл. 5 отъ законопроекта и едно необходимо разяснение на алинея послѣдната на прѣходния чл. 230 отъ закона за устройството на сѣдилищата

отъ 10 януарий 1919 г. Съ послѣдния законъ се признава адвокатскитѣ права б. зъ стажъ и кандидатскитѣ теоретикопрактически изпити на всички юристи, които сж участвували въ войната и пр., стига да се възползватъ отъ това право въ течение на една година отъ влизане на закона въ сила 10 януарий 1919 г. Почти всички граждански сѣдилища, при приложението на този прѣходенъ членъ, като не признаватъ службата на офицеритѣ въ военносѣдебното вѣдомство като стажъ, изискваха, щето лицата отъ военносѣдебното вѣдомство, които желаятъ да с. възползватъ отъ разпоредбата на прѣходния чл. 230 отъ закона за устройството на сѣдилищата за признаване на адвокатскитѣ права, да напуснатъ държавната служба прѣзъ течение на този едногодишенъ срокъ. На всички офицери отъ военносѣдебното вѣдомство, които с. намиратъ днесъ на служба, съгласно прѣходния чл. 230 отъ закона за устройството на сѣдилищата се признава голото право на адвокатъ, но бѣше необходимо да бѣдатъ врѣменно уволнени отъ служба, за да използватъ това право. Офицеритѣ отъ военносѣдебното вѣдомство не можеха да бѣдатъ уволнени отъ служба въ този едногодишенъ срокъ отъ влизането на закона въ сила — 10 януарий 1919 г., защото военносѣдебното вѣдомство не е демобилизирано и по липса на достатъченъ персоналъ, който да може да замѣни тия офицери, особено слѣдъ създаденото усилено военно положение въ страната. Съ цѣль да се избѣгнѣ това формалистично изискване на закона, възприето напълно отъ сѣдилищата, и за да се запазятъ правата на офицеритѣ отъ военносѣдебното вѣдомство, които не по свои вина не бѣха уволнени отъ служба, за да добиятъ правото на адвокатъ въ срокъ отъ 10 януарий 1919 г. до 10 януарий 1920 г., прѣдвиденъ е новиятъ членъ въ чл. 6, въ който признаването правото на адвокатъ не се поставя въ зависимостъ отъ изтичането на едногодишенъ срокъ, както това изисква чл. 230 отъ закона за устройството на сѣдилищата.

Въ състава на Военнокасацiонния сѣдъ с. прѣдвиздватъ въ едно отъ отдѣленитѣ и сѣдини отъ Върховния касацiоненъ сѣдъ. Чрѣзъ намѣстата на гражданскитѣ сѣдини въ висшата военна сѣдебна инстанция ще се тури началото на единство въ тѣкуваното и прилагането на всички наказателни закони въ страната, що се каже до наредбитѣ на общия наказателенъ законъ. Отдѣленитѣ отъ Военнокасацiонния сѣдъ, които ще с. състои само отъ офицери юристи, ще разглежда дѣла, постъпили по касацiоненъ редъ, прѣимуществено засѣгащи военната дисциплина и битъ. Тази реформа е належаща дн сѣ още повече и поради това, че въ Военния касацiоненъ сѣдъ прѣдстоятъ за разглеждане повече отъ 1000 дѣла, по голѣмата частъ отъ които сж арестантски и с. отнасятъ до прѣстѣпни дѣяния прѣдвидени по общонаказателния законъ, по закона за реквизицията, закона за стопански грижи и обществ. на прѣдвидливостъ, прѣдани на военнитѣ сѣдилища за разглеждане по силата на изключителната подсѣдностъ на тия закони и военното положение. Разглеждането и свършването на тия всички дѣла въ скоро врѣме въ Военния касацiоненъ сѣдъ е наложително, а тѣхното окончателно рѣшение въ духа на врѣмето и съгласно практиката на Върховния касацiоненъ сѣдъ е повече отъ желателно.

Прѣдвиздватъ се измѣнения и при самото разглеждане на касацiоннитѣ дѣла: допускать се допълнителна касацiонни жалби и протести единъ денъ до деня на първото засѣдане по дѣлото. Главниятъ прокуроръ излага устно заключението, докладникътъ сѣдия е длъженъ да подготви доклада си. Военниятъ касацiоненъ сѣдъ може и по своя инициатива, независимо отъ странитѣ, да признае въ постановеното си рѣшение известни закононарушения, които с. съвърлѣли при касацiонната провѣрка на дѣлото. Висшата военносѣдебна инстанция, както е въ нѣкои страни, трѣбва да има инициатива при формалната провѣрка на дѣлата, за да може да се изясни истината, която е основата на едно добро правосѣдие. Съ туй измѣнение се прокарва единъ важенъ принципъ, че Военнокасацiонниятъ сѣдъ дѣйствува и въ интересъ на закона, а не само на дѣлото.

Сѣдебното прѣсѣдване се прѣдоставя на военното началство и на военнитѣ прокурори; тѣ могатъ да назначавать сжщо и дознания; необходимо е послѣднитѣ да припознаватъ това право, което ще се упражнява фактически отъ сѣдитѣ, когато военното началство ще пропусне да стори това. За по-висшитѣ началници углавното прѣсѣдване с. прѣдоставя на главния воененъ прокуроръ. Въ чл. чл. 24 и 25 се прокарва началото, че веднажѣтъ обра-

зуваго дѣло, военното началство не може да бѣде господаръ на процеса по-нататкъ; вписането на дѣлото въ сѣда за разглеждане, както и прѣкративането не ще изисква допълнително съгласие на военното началство. Всички дѣла противъ военнослужащи с. прѣкративать въ военния сѣдъ слѣдъ внасянето имъ съ заключението отъ прокурора, както това с. уредено и въ закона за углавното сѣдопроизводство.

По голѣмата частъ отъ наредбитѣ прѣдвидени въ чл. чл. 15—23 включително и отнасящи се до прѣдварителното дирене, и сѣга съществувать въ отдѣлъ IV на военносѣдебния законъ, който е въ сила само за военно врѣме и въ мѣста обявени въ военно положение. Съ вдигане на военното положение ще слѣдва да се прилагать старитѣ наредби на закона, чрѣзъ които значително ще се забавя прѣдварителното дирене прѣдъ видъ голѣмитѣ формалности, които с. изискватъ по тия наредби.

По тия съображения прѣдвиздватъ се тия законополюжения, които да бѣдатъ въ сила както при военно положение, така сжщо и въ мирно врѣме.

Законопроектъ

за измѣнение въ сѣдоустройството и сѣдопроизводството на военносѣдебния законъ за мирно врѣме и въ врѣме на военно положение.

I. Въ военния сѣдъ.

Чл. 1. Военниятъ сѣдъ с. състои отъ единъ прѣдседателъ и двама постоянни или врѣмenni членове.

При всѣки воененъ сѣдъ сж назначавать на срокъ отъ 6 мѣсеца до една година и по нѣколко запасни членове, които замѣтватъ тия отъ постоянния съставъ, когато отсъствувать по нѣкоя причина.

Забѣлѣжка. Врѣменнитѣ членове с. назначавать съ заповѣдь по военното вѣдомство отъ числото на шабъ-офицеритѣ на срокъ една година.

Чл. 2. За прѣдседатели и членове на военнитѣ сѣдилища с. назначавать офицери съ висше юридическо образование, а при липса на такива, безъ таква образование офицери.

Чл. 3. Ако прѣдседателътъ на сѣда отсъствува по нѣкоя причина, замѣства го старшиятъ членъ на сѣда.

Чл. 4. Военниятъ сѣдъ разглежда дѣлата на всички военнослужащи независимо отъ тѣхния чинъ и длъжностъ.

Чл. 5. Длъжноститѣ по военносѣдебното вѣдомство с. заемать отъ офицери съ юридическо образование, които сж прѣкарани установения стажъ при военния сѣдъ и сж издържали кандидатски теоретикопрактически изпитъ.

Забѣлѣжка I. Условиата, изисквани отъ този членъ, не с. отнасятъ за офицеритѣ юристи, които настоящиятъ законъ заваря на служба въ военносѣдебното вѣдомство.

Забѣлѣжка II. Службата на офицеритѣ въ военното сѣдебно вѣдомство с. зачита като служба прѣкарана въ респективнитѣ граждански сѣдилища.

Чл. 6. Офицеритѣ юристи, прѣведени на служба по военносѣдебното вѣдомство, при уволненитѣ имъ отъ служба добивать правото на адвокатъ, като с. освобождаватъ отъ стажъ и кандидатски теоретикопрактически изпитъ.

II. Въ Военнокасацiонния сѣдъ.

Чл. 7. Военнокасацiонниятъ сѣдъ с. състои отъ единъ прѣдседателъ и по двама постоянни или врѣмenni членове за всѣко отдѣление.

Забѣлѣжка. Врѣменнитѣ членове с. назначавать съ висшайша заповѣдь отъ числото на шабъ-офицеритѣ на срокъ една година.

Чл. 8. Военнокасацiонния сѣдъ с. дѣли на двѣ отдѣления; (дното отъ тѣхъ с. състои: отъ единъ прѣдседателъ генералъ или шабъ-офицеръ и двама сѣдини отъ Върховния касацiоненъ сѣдъ, назначени по съгласие на министъра на войната и министъра на правосѣдието съ висшайши указъ. Сѣдинитѣ отъ Върховния касацiоненъ сѣдъ с. назначавать на срокъ една година.

Другото отдѣление с. състои отъ единъ прѣдседателъ и двама членове отъ шабъ-офицерски чинове прѣдими съ юридическо образование.

Чл. 9. За попълване на състава на Военния касационен съд, когато някой от постоянния състав отсъства по някоя причина, се назначават няколко шабъ офицери за запасни членове на срок от 6 месеци.

Запасните членове за военния и Военнокасационен съд се избират по жребие в разпоредително заседание на респективния съд измежду офицерите от гарнизона, въ който е съдът, и се назначават от министъра на войната.

Чл. 10. За председател и постоянни членове на Военния касационен съд могат да бъдат назначени само лица въ шабъ офицерски чинове съ юридическо образование.

III. Въ правилата на военкоуглавното съдопроизводство.

Чл. 11. Съдебното прѣсѣдване противъ военнослужащите се възбужда отъ военното начальство и отъ военните прокурори.

Чл. 12. Правото за възбуждане съдебно прѣсѣдване противъ военнослужащите принадлежи на командирите на полковете, приравнени къмъ тѣхъ и на по-горните начальници.

Чл. 13. Прокурорите при военните съдилища възбуждатъ съдебно прѣсѣдване противъ военнослужащите отъ съдебния районъ на съда, при който се състоятъ, като се ползватъ съ правата на полкови командири, главниятъ воененъ прокуроръ има право да възбужда съдебно прѣсѣдване противъ военнослужащите, като се ползува съ правата на полковитъ командири и по-горните начальници.

Чл. 14. Военните прокурори иматъ същото право, както началниците, да назначаватъ дознание противъ военнослужащите.

Чл. 15. Когато е започнато разсѣдване и военниятъ слѣдователъ заболѣе или по други законни причини не може да го продължава, по донесение на слѣдователя или по искането на военния прокуроръ съдътъ разпорежда дѣлото да се прѣдаде на другъ слѣдователъ, за да го довърши.

Чл. 16. Вънъ отъ случаите, изброени въ прѣдидущата статия, започнатото разсѣдване по никакъ прѣдлогъ не може да бъде взето отъ военния слѣдователъ и прѣдано другиму, а трѣбва да се довърши отъ същия и прѣдстави на военния прокуроръ.

Чл. 17. Военниятъ слѣдователъ има право да влиза въ офица за надеждността на поръчаното му разсѣдване, а е длъженъ да го свърши и прѣдстави на прокурора, но за компетентността на началника, който му е възложилъ дѣлото, е длъженъ да се произнесе на общо основание.

Чл. 18. Ако въ прѣдложението на военния началникъ или военния прокуроръ не е квалифицирано прѣстъпление, военнополовиятъ слѣдователъ е длъженъ да започне разсѣдването и самъ да опрѣдѣли прѣстъплението дѣяние.

Чл. 19. Ако разсѣдването е почнато само по посоченъ прѣстъпленъ фактъ, военниятъ слѣдователъ, като разреши чрезъ разсѣдването виновниците, самъ ги призлича като обвиняеми и опрѣдѣля обвинението имъ.

Чл. 20. Ако отъ диренето по факта се разкриятъ виновници, военниятъ слѣдователъ самъ ги призлича въ качеството на обвиняеми, само ако военниятъ началникъ, който е прѣдложилъ дѣлото, е компетентенъ да назначи дирене противъ виновника; въ противенъ случай слѣдователътъ за открититъ виновници иска разрѣшение за призличането имъ въ качеството на обвиняеми отъ респективния воененъ началникъ или военния прокуроръ. Същитъ правила се спазватъ и въ случаите, когато отъ разсѣдването се откриятъ съучастници и привлѣчени като обвиняеми.

Чл. 21. Ако при извършване на едно разсѣдване се откриятъ признаци на друго прѣстъпление, извършено пакъ отъ същия обвиняемъ, което има съществени връзки съ първото, военниятъ слѣдователъ е длъженъ да разсѣдва и това ново прѣстъпление безъ да изисква за него допълнително разсѣдване.

Чл. 22. Въ прѣдвиденитъ въ ст. ст. 19 и 21 случаи военниятъ слѣдователъ е длъженъ да донесе на военния полковъ прокуроръ и на началниците на обвиняемитъ, ако тѣ са военнослужащи.

Чл. 23. Ако при съвкупността на прѣстъпленията на обвиняемитъ най-важното отъ тѣхъ е пълно разсѣдвано, а за откриване на обстоятелства на по-маловажното прѣстъпно дѣяние е необходимо продължително врѣме,

то слѣдъ като се свърши разсѣдването за по-важното прѣстъпление военниятъ слѣдователъ дава ходъ на дѣлото безъ да чака свършването на по-маловажното дѣяние на лице.

Чл. 24. Военнослужащите се прѣдаватъ за съдене въ военния съдъ отъ военния прокуроръ, безъ да се иска за това съгласието на военното начальство.

Чл. 25. Дѣла, които по мѣстното на военния прокуроръ, трѣбва да се прѣкратятъ или прѣстановятъ, се изпращатъ отъ същия прокуроръ съ заключение въ съда за прѣкръпяване или прѣстановяване.

IV. Въ съдопроизводството на Военнокасационния съдъ.

Чл. 26. За деня на разглеждане дѣлото въ Военния касационенъ съдъ се съобщава съ призовка или по другъ начинъ на участвующите въ дѣлото лица, било които се намиратъ на свобода или се държатъ подъ стража.

Чл. 27. Допълнителни касационни протести и жалби могатъ да бъдатъ подавани въ Военния касационенъ съдъ най-късно единъ день прѣди първото заседание до разглеждане на дѣлото.

Чл. 28. Главниятъ воененъ прокуроръ внася дѣлото съ писмено прѣдложение за разглеждане. Слѣдъ това дѣлото се прѣдава на единъ отъ членовете за докладъ. Докладчикътъ, слѣдъ като проче дѣлото, приглася доклада си, въ който излага обстоятелствата на дѣлото и всички ония актове или книги, които по своята важностъ иматъ значение за касационното производство, слѣдъ което приготвя и въпросния листъ.

Чл. 29. Слѣдъ доклада на дѣлото отъ члена на съда военниятъ прокуроръ излага устно своето заключение по жалбите или протестите, като посочва основанията за отмишването или потвърдяването на присѣдата.

Чл. 30. Военнокасационниятъ съдъ, слѣдъ изслушване заключително на прокурора и обясненията на страните, постановява своето рѣшение като се основава не само на заключението и обясненията, но също и на ония основания, които той самъ намери при касационната проверка на дѣлото.

Чл. 31. Съ влизането на настоящия законъ въ сила се отмишватъ дѣйствиющитъ досега постановления и наредби на военносъдебния законъ и на други закони, които той урежда и които противорѣчатъ на настоящия законъ.

Прѣдседателствующъ Х Маноловъ: Има думата народниятъ прѣдставителъ г. Ранко Маджаровъ.

Р. Маджаровъ (сл): (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Настоящиятъ законопроектъ е една стѣпка на прѣдъ въ гарантиране по-правилното раздаване на военното правосъдие въ България. Азъ бихъ желалъ празнелството да се не задоволяваше само съ този законопроектъ, а да внесѣше една обща реформа въ нашия военносъдебенъ законъ който при създаденето положение вслѣдствие на войната и задържането на военното положение дава една юрисдикция на военнополовитъ съдилища, споредъ която глѣма частъ отъ правата и интереситъ на българскитъ граждани зависятъ отъ този или онзи начинъ на раздаване военното правосъдие. Но законопроектътъ, тъй както ни е прѣдставенъ, макаръ и недостатъченъ, ако бъде попълненъ съ тия положения, които считамъ, че трѣбва да бъдатъ помѣстени въ него, ще бъде въ всѣки случай една сериозна стѣпка на прѣдъ къмъ поправеностто, както казахъ, раздаване на военното правосъдие.

Азъ няма да се спирамъ да изчерпвамъ историята на борбата на различните политически партии за отмишване на военното правосъдие, когато то засѣга правата на българския гражданинъ и съди българскитъ граждани. Спомнямъ си въ великото Народно събрание, когато се измѣнише конституцията, голѣмитъ и хубави рѣчи на тѣхъ отъ г. г. министритъ и на тѣхъ народни прѣдставители отъ центъра и дѣвицата, които викаха противъ военното правосъдие. Тогава се считаше, че трѣбва чл. чл. 72 и 73 отъ конституцията да бъдатъ отмишени, защото България не може да търпи съществуването на постановления въ нашата конституция, които да допускатъ въобще принципъ на каквото и да било военно правосъдие и се искаме даже заличаването на институцията по отношение съдебното и на самитъ военни. Врѣмената минаха и като че ли забравяме тази история, която ставаше въ великото Народно събрание. Днесъ, вмѣсто да се осмислятъ съ тѣла редица закони обманията, които даваха политическитъ партии въ великото Народно събрание за консти-

туирането на единъ правилень военень съдъ, поне като се измени съставътъ на военниятъ съдилища и се ограничи областта, въ която ще дѣйствуватъ, ние виждаме тъкмо обратното: постепенно-постепенно да се разширяватъ все повече и повече функциитъ на военнополовѣтѣ съдилища. Мисля, а-да, че е време да застанемъ вече на тая почва, на която застанахме въ великото Народно събрание. И ако тогава минавахъ за единъ отъ умѣренитѣ ратници за ограничение на военното правосъдие, а други искаха по-крайни мѣрки, днесъ азъ апелирамъ къмъ народното представителство поне да се приближи къмъ негово тогавашно скромно и консервативно вече мнѣние. Време е тази работа да стане. Не е вѣрно, че военнополовѣтѣ съдилища сж единствената гаранция, за да може обществениятъ редъ въ една страна да бѣде запазенъ при едно състояние на духоветѣ, каквото е сегашното и което е послѣдствие отъ войнитѣ. Ако разгледаме мѣрцитѣ на правителството за разширение функциитъ на военниятъ съдилища, ще видите пѣла редица постановления, които нѣматъ даже нищо общо съ обществения редъ. Тѣзи работи трѣба да бѣдатъ прѣмахнати. И първото нѣщо, което азъ ще поискамъ отъ правителството, да направя, е да внесе единъ по-обстоятелственъ законопроектъ за изменение на военносъдебния законъ, както и за ограничение дѣйствиата на военниятъ съдилища.

Сега, г. г. народни прѣдставители, азъ ще се спра съ нѣколко думи върху прѣдставения законпроектъ. Двѣ пѣща сж лоши въ функционирането на военнополовѣтѣ съдилища. Първи всичко това е съставътъ на съдилищата, който отнема възможността за правилно раздаване на правосъдието. Въ по-раннио време се вземаха отъ строя офицери, които не познаватъ правото, и се назначаваша въ военниятъ съдилища, а също така въ съдилищата се поставяха единъ ограниченъ брой офицери съ незавършено висше образование, които раздаваха правото, но и единитѣ, и другитѣ не можяха правилно да го раздаватъ, даже и когато дѣйствуватъ добросъвестно. Освѣ въ това, при този съставъ зависимъ, неподготвенъ добръ въ правнитѣ норми, заповѣдта на началникътъ на военносъдебната частъ, заповѣдваше го на своя подвѣдомствитѣ, послѣдниятъ отиваше въ съда да го прѣдаде чрѣзъ прокурора или прѣдседателя на съда и издадената присѣда се връщаше на сѣщия началникъ на военното правосъдие въ Военното министерство, той да утвърди или отбѣрни рѣшението на военното съдилище, чрѣзъ Главния военень касационень съдъ, който се създаде по-късно, или чрѣзъ своето лично дѣйствие, както бѣше по-рано. Това нѣщо въ военнополовѣтѣ съдилища съществува и до днесъ, макаръ чрѣзъ този законопроектъ да се клони да се опрѣдѣли отдѣлно военносъдебно вѣдомство. Добръ дошло такова военносъдебно вѣдомство. Но въ комисията, когато ще се разглежда този въпросъ, азъ отъ името на групата, къ ято прѣдставлявамъ, ще искамъ да се допълни законопроектътъ въ смисълъ, щото да могатъ военнополовѣтѣ съдилища да функциониратъ като самостоятелна съдебна частъ при Военното министерство. Военнополовѣтѣ съдилища, макаръ и военнополови съдилища, трѣба да иматъ сѣщия характеръ, сѣщия съставъ и сѣщия начинъ на дѣйствие, какъвто иматъ и гражданскитѣ съдилища. Тѣ трѣба да се различаватъ отъ гражданскитѣ съдилища само по съкращение на своята процедура и по бързия характеръ на тѣхното дѣйствие. Само тая трѣба да бѣде разликата между военнополовѣтѣ съдилища и гражданскитѣ съдилища дотогава, докогато ние задържате като една съдебна институция военнополовѣтѣ съдъ. Обаче въ законопроектъ, който ни се прочете, азъ виждамъ, че тая система въ пълнотѣ не е издържана, защото на първо мѣсто, когато дохожда до състава на военниятъ съдилища, казва се, че военниятъ съдъ се състои отъ единъ прѣдседателъ и двама постоянни или врѣмешни членове, отъ които прѣдседателътъ е юристъ. Азъ считамъ, че за да има единъ военень съдъ, трѣба да се каже ясно и положително въ закона, че той се състои отъ прѣдседателъ и членове юристи, имащи качеството на съдии. Безъ това условие ние военно правосъдие не можете да имате. Днесъ то при такова едно съществуване може пакъ да ви даде извѣстенъ резултатъ, но на утрѣшния день, г. г. народни прѣдставители, то може да бѣде обърнато. Ако днесъ е противъ единъ, на утрѣшния день то може да бѣде обърнато противъ васъ, защото прѣди всичко гаранцията за раздаване на правосъдие е въ лицето, а лицето трѣба да има своя установень пензъ и способности. Тѣй както се върши днесъ, да се взематъ хора неюристи и да се по-

ставятъ въ военниятъ съдилища, не се постигатъ добри резултати. И не могатъ да се постигнатъ добри резултати днесъ прѣди всичко затуй, защото при разширение функциитъ на военнополовѣтѣ съдилища, на които сж подсѣдни прѣстѣпленията прѣдвидени почти въ половината отъ членоветѣ на наказателния законъ, при единъ съдъ съставенъ не отъ юристи, не отъ опитни съдии, магистрати, голѣма частъ отъ прѣстѣпленията нѣма да бѣдатъ разбрани. Ето защо първото нововъведение или по-пълнение, което трѣба да стане въ закона, е по отношение състава на военнополовѣтѣ съдилища. Трѣба веднажъ завинаги да се разрѣши този въпросъ въ смисълъ, че военниятъ съдъ се състои отъ прѣдседателъ и съдии, които иматъ качеството на гражданскитѣ съдии.

Завчера г. прѣдседателътъ на Камарата въ рѣчта си, съ която искаше да се лишатъ адвокатитѣ отъ правото да се явяватъ прѣди мировитѣ съдилища, каза, че голѣма частъ отъ тия адвокати ще отидатъ да попълнятъ службитѣ въ другитѣ министерства, голѣма частъ отъ тѣхъ ще отидатъ въ правосъдието, дѣто има липса на съдии, другитѣ ще отидатъ въ кооперациитѣ и пр. Това бѣха дословно неговитѣ думи. Нека азъ, г. г. народни прѣдставители, прибавя, че когато ние лишавате отъ работа добритѣ български юристи, които сж минали вече въ адвокатското съсловие, когато отнемате правото имъ на съществуване като адвокати, трѣба да имъ дадете мѣста, като ги пратите въ всички вѣдомства, а по-подбранитѣ отъ тѣхъ въ военнополовѣтѣ съдилища. И тогава ние ще имате военни съдилища, съставени отъ хора знаещи гражданското и уголовно право, имащи опитността на гражданскитѣ съдии, и макаръ и поставени въ рамкитѣ на военносъдебния законъ, кѣдѣто процедурата е свършено друга, ние ще имате едно строго правосъдие; ще имате бързо и правилно раздаване на правосъдие, както нѣмскитѣ военносъдебни закони, а освѣ въ това при тѣхната опитностъ на юристи ще се прибави и независимостъ, която нѣматъ карьериститѣ офицери.

Прочее първото нововъведение, г. г. народни прѣдставители, ще бѣде да се съгласите съ насъ да подобримъ положението на военнополовѣтѣ съдъ, като го направимъ единъ съдъ отъ първа инстанция, съставенъ отъ съдии юристи.

Вториятъ недостатъкъ на законопроектъ е това, дѣто съдинитѣ се дѣлятъ на постоянни, врѣмешни и запасни. Тамъ ставатъ много злоупотребления. Въ всѣки военнополови съдъ имаме единъ прѣдседателъ, който си служи съ така нареченитѣ врѣмешни членове, които се назначаватъ. Защо да става тази работа, когато ние имаме въ България само 5—10 военни съдилища съ 20—30—40 души съдии и можемъ да създадемъ отъ тѣхъ едно тѣло, което да раздава право и да гарантира правата на гражданитѣ? Врѣмешнитѣ и запаснитѣ съдии сж една институция, която е отживѣла врѣмето си и е взета отъ стари закони, които отъ 20 години насамъ чакатъ своето изменение и никой не се рѣшава да ги измени. Днесъ, когато министерътъ на войната ни прѣдставява единъ законопроектъ за изменение на съдоустройството, ние трѣба да се възползуваме отъ това да разрѣшимъ поне въпроса за състава на съдилищата, като създадемъ единъ постоянненъ военень съдъ, съставенъ отъ юристи, облѣчени въ военна униформа.

Второто нѣщо, г. г. народни прѣдставители, което считамъ, че трѣба да стане, то е по отношение на дѣтѣ инстанции. Днесъ военнополовѣтѣ съдилища у насъ, както сж, прѣдставляватъ една инстанция, която отсѣжда. Азъ нѣма да се спирамъ много на това, защото считамъ, че станаха излишни дебати върху военното правосъдие и военното положение въ България отъ десетина години насамъ, стгогато се конституираха военнополовѣтѣ съдилища вслѣдствие на войнитѣ. Нѣма група, която да не е дала жертви на военното правосъдие. И макаръ че всѣка една отъ политическитѣ партии дава жертви, когато дохожда въпросътъ за бѣдащето никой не мисли, че може да настѣпни моментъ да се даватъ още по-големи жертви. Субективно поне политическитѣ партии трѣба да погледнатъ на тая работа и да се убедятъ, че трѣба да се направи едно изменение, за да иматъ по-големи гаранции. Този военень съдъ, както съществува днесъ, е недостатъченъ да раздава правосъдие; той трѣба да бѣде коригиранъ, да бѣде контролиранъ поне отъ една втора инстанция. Ето коя е тя.

Споредъ законопроектъ, на насъ се казва, че трѣба да съществува специаленъ, Военнокасационень съдъ. Азъ г. г. народни прѣдставители, заедно съ своитѣ другари

съмъ поддържахъ, поддържахъ и днесъ, ще поддържахъ и на утрѣшния день, че въ България нѣма нужда отъ Главния военнокасаціоненъ съдъ. Ние можемъ да си послужимъ съ нашия граждански Касаціоненъ съдъ. Защо гражданскитъ Касаціоненъ съдъ да не може да върши работата на Главния военнокасаціоненъ съдъ? Той нѣма да се спира да прави разборъ на процеса. Когато имаме при Върховния касаціоненъ съдъ първо, второ, трето, четвърто граждански и углавни отдѣления, защо да нѣмаме и още едно военно отдѣление, въ което да има установени съдилища, вече отъ 40 години раздаващи право, какъто независимостта на съдийския духъ? Се е развила и познанията сж много широки и дълбоки? Защо да нѣмаме това контролиране на военнополовите съдилища въ гражданскитъ Касаціоненъ съдъ, и тогава да имаме действително една пълна гаранция, че хората, които сж били осъдени тамъ, сж осъдени правилно, да имаме гаранция за лицата и въра въ правосъдието? Азъ считамъ, че ако искаме ние да направимъ сериозна работа, ще трѣбва въ комисията да създадемъ едно отдѣление при нашия граждански Касаціоненъ съдъ, какъто да бждатъ контролирани дѣлата на военнополовите съдилища.

Но, г. г. народни прѣдставители, ако ние не искате да отидете по пътя на реформитъ дотамъ, най-малкото, което можете да направите, което нашата група ви предлага днесъ, е въ всѣки случай да конституирате Главния военнокасаціоненъ съдъ съ единъ съставъ, който е необходимъ, за да могатъ да се гарантиратъ нашитъ права. Не само прѣдседателятъ, членоветъ на съда и прокурорътъ тамъ трѣбва да бждатъ юристи, но споредъ закона да се изисква тѣ да иматъ и известенъ цензъ, да сж замалени по-рано известни служби, за да имаме гаранцията, не само че всѣки членъ е свършено правилно назначенъ, но че лицето, което ще отиде тамъ, е боравило вече достатъчно съ правото, че го разбира всеотранно; да не става назначението имъ както сега. Ето защо по отношение конституирането на Главния военнокасаціоненъ съдъ отъ всѣки юристи не трѣбва да се вземе въ съображение, при назначението на лицата, дали сж имали военна кариера — този принципъ трѣбва да се напусне — а трѣбва да се гледа върмето, прѣзъ което сж служили, и функциитъ, които сж изпълнявали по правосъдието. Днесъ по съществуващия законъ всѣки единъ човѣкъ може да отиде да стане членъ на Военнокасаціонния съдъ, когато за да стане нѣкой мирови съдия се изисква по-малкъ цензъ, отколкото да стане членъ въ окръжния съдъ, а за да отиде въ апелативния или въ Касаціонния съдъ изискватъ се десетки години служба. Защо днесъ при съществуването на много повече юристи, отколкото имаме прѣди години и които ние изваждаме отъ едно мѣсто и се стараемъ да имъ намеримъ работа на друго мѣсто, да не могатъ тѣ действително да попълнятъ състава на военнитъ съдилища?

Азъ считамъ, г. г. народни прѣдставители, че поне тия двѣ нововъведения трѣбва да бждатъ направени, за да имаме отдѣлна, самостоятелна съдебна властъ, която съ този законопроектъ може да се направи да бжде независима отъ заповѣдитъ на Военното министерство. Ето единъ въпросъ, който чл. чл. 16 и 17 отъ законопроекта не засѣгатъ. Военното правосъдие трѣбва да бжде поставено така, както гражданското. Слѣва Богъ, отъ 40 години съществуваме и България не пропадна отъ гражданското правосъдие. България, ако бѣше вървѣла, по пътя на гражданското правосъдие, мисля, щѣше много повече работа да свърши, отколкото е свършила досега. Военносъдебното вѣдомство, съставено отъ юристи, ние трѣбва да го оставимъ независимо въ неговата работа. Въ чл. 17 се казва: (Чете) „Военниятъ слѣдователъ нѣма право да влиза въ оцѣнка за подсѣднитѣта на поръчаното му разследване“. Защо се вмѣства това въ нашия законъ? Азъ зная какво може да бжде тълкуването на този членъ. Ако хвърлите камѣкъ въ къщата на съѣда си и ако началството, което ви прѣдава на съдъ, пише да ви съдятъ за прѣдателство, военносъдебниятъ слѣдователъ юристъ, който ще почне да дѣйствува, е длъженъ непременно да те задържи за прѣдателство или да каже, че това е умишлено убийство, и да те задържа по пълн мѣсeci, често и година.

Като вземамъ поводъ отъ постановленията на чл. чл. 17, 18 и слѣдующитъ, считамъ, че законопроектътъ трѣбва да бжде попълненъ въ смисълъ, не само съставитъ на военния съдъ да прѣдставлява гаранция за правилно раздаване на правосъдие, но и всѣка възможностъ на началството за вмѣшателство въ работата на съдитѣ да бжде прѣмахната по законенъ редъ, като бждатъ прѣмахнати

всичкитѣ постановления въ това отношение на военносъдебния законъ и съдържащитъ се тукъ въ този законопроектъ, а също като се отдѣли военното правосъдие отъ Военното министерство чрезъ реорганизация на военносъдебната частъ. Военносъдебната частъ не може да бжде начало, както е днесъ. Днесъ военносъдебната частъ е, която раздава правото, и ако има тукъ-тамъ да се прави оппозиция, г. г. народни прѣдставители, ти се прави случайно, отъ единъ случайно попадналъ мобилизиранъ съдия, който иска да направи едно упорство. Но голѣма частъ отъ процеситъ ставатъ — безъ да искамъ да кажа, че това става постоянно — подъ юридическото и фактическото положение, че началството като заповѣда, цѣлото военно правосъдие върви подиръ него. Слѣдователно гарантирането независимостта на тая институция, да не може да получава тѣ въобщо никакви заповѣди, а тѣ сжщо и съдебниятъ слѣдователъ да бжде свободенъ на законно основание самъ да квалифицира дѣянията и да си върши работата и да може по-нататкъ и съдътъ да върши своята работа и да стиде дѣлото до Касаціонния съдъ — е една необходимостъ.

Друга една реформа трѣбва да се внесе въ закона. Г. г. народни прѣдставители! Ние имаме военно правосъдие, но ние не знаемъ какво върши то. Ако осъдятъ въ първата инстанция нѣкого и проучите дѣлото, ние нищо не виждате, освѣтъ обвинителния актъ на прокурора. Какво се е разкрило, какво е станало въ процеса, нищо не се знае. И никога ние не можете да отидете при една неправилно произнесена присѣда — а такива, слава Богъ, има доста много въ военното правосъдие — прѣдъ погорната инстанция, защото нѣмаме написани протоколи. Вие съдите единъ човѣкъ, защото отсѣкълъ едно или двѣ дървета; праща се човѣкъ да отиде и да провери злоупотребеното, за да види, че дървото е отсѣчено. И тамъ какъто се касае за живота, имота и честта на българския гражданинъ, трѣбва да имате същата възможностъ. Не самъ, по-горната инстанция, но всѣки единъ гражданинъ, когато би се усъмнилъ, че една присѣда е издадена неправилно, трѣбва да може да отиде да види дали е права или не тая работа. За това трѣбва протоколъ. Въ България нѣма да има военно правосъдие дотогава, докогато не се въведатъ протоколитъ. Протоколъ за разпитъ на свидѣлитѣ; протоколъ за прѣчитане на доказателствата, за обясненията на странитъ — всички тия работи, г. г. народни прѣдставители, ще трѣбва да бждатъ внесени въ правосъдието.

Азъ зная нѣкои, които биха ми възразили не отъ тази трибуна, но нѣкои отъ старитъ слѣдователи на военното правосъдие въ България: „Ние искаме много бързо правосъдие“. Процедурата не се обръменява нито най-малко съ съществуването на протоколитъ, защото процесътъ си върви при разпита по същия начинъ, по който си върви, ако има или нѣма протоколи. Важното е да се написва протоколъ, и ако имаме този протоколъ, ще знаемъ поне за единъ човѣкъ, който е оправданъ, дали е правилно оправданъ, а ако е осъденъ, ще знаемъ защо е осъденъ.

И още едно друго нѣщо — мотиви на присѣдата. Когато азъ се обрѣнахъ и казахъ, че ние трѣбва да имаме единъ съдъ съставенъ отъ юристи, не може и съда отъ юристи да не го оставимъ подъ гаранцията и контрола на закона, който съществува. Когато ще викате единъ човѣкъ и ще му произнесете смъртна присѣда, когато ще викате хора и ще имъ произнесете присѣда за 10, 15, 20 години затворъ, когато народни прѣдставители, както бѣше въ миналитъ Камари, бѣха осъдени по на 5, 10, 15 години, съдътъ, който е разгледалъ такъвъ важенъ и сложенъ процесъ, трѣбва да изложи възъ основа на какво ги е осъдилъ. Трѣбва да се дадатъ необходимитъ мотиви, за да може по-горната инстанция, когато отиде при нея дѣлото, да не каже: „Азъ вървамъ, защото е съдъ, и не мога да влизамъ въ разбирателство на неговитъ дѣйствия, защото не мога да ги проверя, за да видя дали съдътъ е дѣйствувалъ правилно или неправилно“. По такъвъ начинъ ще можемъ да добиемъ двѣтѣ инстанции въ военното правосъдие, които сж необходими, за да можемъ да гарантираме правата на българскитъ граждани.

Ето, г. г. народни прѣдставители, значи още една областъ, въ която настоящиятъ законопроектъ ще трѣбва да нагази и да я разрѣши, ако искаме поне да направимъ сега първата стѣпка за подобрието на нашето военно правосъдие.

Г. г. народни прѣдставители! Тѣзи кратки бѣлѣжки изтъквамъ азъ въ нѣколко минути прѣдъ васъ по настоящия законопроектъ, безъ да се спирамъ на всичката

партизанинѣна, която се е правила съ военното правосъдие, безъ да изтъквамъ масата нарушения, които сѣ ставали, и като не искамъ да правя актъ на партизанство въ днешния денъ, макаръ че днесъ може да се каже много и много нѣщо противъ военното правосъдие при настоящето управление, както вчера при вчерашното и завчера при вчерашното, както и утрѣ при утрѣшното управление. Азъ се спирамъ само върху тия постановления, да може за това, което е останало за въ бъдеще да се съди, да се дадатъ гаранции за добро раздаване на правосъдието и гаранции да може да се защитятъ правата на българскитѣ граждани. Ние толкува много разпирихме функционирането на военниятѣ сѣдилища, ние толкува много привикнахме българското общество мнѣние съ факта, че то може да търпи и да счита като обикновена работа военното правосъдие! Едно врѣме, ако речеа да създадатъ военни сѣдилища, падаха правителствата и бѣха прѣдавани на държавенъ съдъ. По-късно овикахме велико Народно събрание, говорихме, но полека-лека ние навикнахме тѣ да бъдатъ обикновени. И ето вече почти десетъ години откакто имаме военни сѣдилища въ България, като се създаде обичай, благодарение на неразвитото правово чувство въ българския управляемъ, още повече въ българския управляющъ, съ укази да може да се разширяватъ постановленията на законитѣ, които ще бъдатъ прилагани отъ военнополовитѣ сѣдилища, така че единъ денъ ние можемъ да осъсимъ, щото всичкитѣ прѣстѣпления, даже и обикновенитѣ нарушения да могатъ да бъдатъ изпратени прѣдъ военнополовитѣ сѣдилища.

Е добръ, когато стоимъ при това положение, не можемъ ли ние, прѣдставителитѣ на гражданската властъ днесъ, прѣдставителитѣ на гражданството днесъ, да поискаме да дадемъ гаранции на насъ себе си, когато военнополовитѣ сѣдилища чрѣзъ разширението на компетентността имъ засѣгатъ и честта, и имота, и живота на българския гражданинъ? Та всичко въ тѣхнитѣ дѣйствия сега се съдържа въ постановления на Министерския съветъ, които имаме днесъ. И азъ когато се обръщамъ къмъ васъ, казвамъ, че поне тази минимална гаранция, която азъ изтъквамъ прѣдъ васъ, трѣбва да бъде дадена, разрѣшена въ настоящия законопроектъ и тия минимални условия, които ще поставятъ до известна степенъ по-правилно да бъде раздавано военното правосъдие, трѣбва да ги възприемате и гласувате заедно съ насъ.

Азъ, г. г. народни прѣдставители, защитавамъ правото на всѣки единъ гражданинъ въ тази страна, защитавамъ положението на всѣки политически течения, защото считамъ, че другояче не може. Ето защо азъ казвамъ, че при така съставения законопроектъ, ако той е единъ законопроектъ, който ще мине въ такъвъ видъ, както ни се прочете, съ нищо буквално нѣма да подобримъ нашето военно правосъдие; то ще бъде опрѣдѣляне чиновническото положение на трима, четворица, петъ или десетъ души, които днесъ или утрѣ могатъ да бъдатъ назначени отъ г. министра на войната да раздаватъ правосъдие, което ще бъде правосъдие на заповѣди, а тамъ, дѣто има правосъдие на заповѣди, то е произволъ, който се раздава. И азъ, кѣто отъ самото начало на великото Народно събрание и днесъ съ групата си заедно казваме, че една държава може да се управлява и безъ военно правосъдие и че ако би се допускало военно правосъдие, то трѣбва да бъде допускано само като военна мѣрка и, както англичанитѣ едно врѣме сѣ правили, само за опрѣдѣлени срокове съ петъ, шестъ или десетъ мѣсеца да бъдатъ свързани правителствата съ контрола на парламента, азъ, който съмъ считалъ, заедно съ партията, която прѣдставлявамъ, че военното правосъдие е една необикновена, нежелателна работа и трѣбва да бъде прѣмахната, къмъ васъ се обръщамъ и казвамъ, поне вие, които искате да създадете измѣнения въ военното устройство на сѣдилищата съ военносъдебния законъ, трѣбва да дадете тѣзи минимални и необходими гаранции, за да можемъ да имаме по-правиленъ съдъ, съдъ отъ юристи, независими юристи, които, веднажъ назначени, не може да бъдатъ уволнявани, докато не си подадатъ оставката по законно основание, да имъ се даде правото да разбиратъ правосъдието тѣй, както законитѣ изискува и както е тѣхното разбиране, и най-сетнѣ да се употребяватъ протоколи за съдебното засѣдание и мотиви за присѣдитѣ, а като върхъ на военното правосъдие да оставимъ нашиятъ Касаціоненъ съдъ да се произнася. Не приемете ли него, поне назначете единъ Военнокасаціоненъ съдъ, но го назначете съ сериозни гаранции — отъ несмѣняеми юристи. Ако това не

направите, не знамъ утрѣшния денъ дали нѣма да викате и вие.

Ето послѣднитѣ думи, съ които ви казвамъ: когато единъ инструментъ, какъвто е днесъ военнополовото сѣдилище, дѣйствува по едно направление, тѣзи смѣнитѣ инструментъ по силата на заповѣдта, която получава отъ изпълнителната властъ, ще дѣйствува и по друго направление, когато изпълнителната властъ може да мине въ други ръцѣ. За да бъдатъ прѣкратени това субективно раздаване на правосъдието, произволитѣ, които субективното разбиране на неправовата българска изпълнителна властъ върши, азъ искамъ поне настоящиятъ законопроектъ да бъде изпълненъ съ тия бѣлѣжки, които направихъ днесъ въ моята рѣчь.

Прѣседателствующъ Х. Маноловъ: Понесже нѣма други записани да говорятъ ще пристѣпимъ къмъ гласуване.

В. Мулетаровъ (к): Искамъ думата.

Прѣседателствующъ Х. Маноловъ: Имахте врѣме да се запишете по рано.

В. Мулетаровъ (к): Чакамъ. Смѣтахъ че други ще прикажатъ.

Прѣседателствующъ Х. Маноловъ: Има думата г. Василъ Мулетаровъ.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ (р): (Къмъ министъръ-прѣседателя А. Стамболийски) Много хубаво дѣло сте извършили съ този законопроектъ, та нѣма какво да се приказва. Тѣмъ. Вие бѣхте осъдени отъ военанъ съдъ, и сега създавате такъвъ законъ.

Министъръ-прѣседател А. Стамболийски: Ще го махнемъ. Ще си послужимъ да прѣчистимъ атмосферата, създадена отъ войната, и послѣ ще го махнемъ.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ (р): Това не е съдъ. Облѣкатъ ли мундира, тѣ не сѣ сѣдини.

В. Мулетаровъ (к): (Отъ трибуната) Тѣ и безъ мундиръ сѣ пакъ такива.

И. Януловъ (с): Чудесно разкритикувахте законопроекта, г. Мулетаровъ.

В. Мулетаровъ (к): Ще ви кажа, че има различие.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ (р) и Я. Януловъ (с): А, има различие!

В. Мулетаровъ (к): Г. г. народни прѣдставители! Законопроектътъ, който е внесенъ и който трѣбва да се узакони, да стане законъ, е едно доказателство, че земледѣлското правителство не мисли да вдига военното положение.

Министъръ-прѣседател А. Стамболийски: Когато Ленинъ го вдигне, тогазъ и ние. (Смѣхъ у земледѣлцитѣ) Сѣверния вѣстъръ ще гледаме.

В. Мулетаровъ (к): Нашата група е депозирила прѣдложение по този случай и иска връщането на гражданскитѣ и политически права на българскитѣ граждани, иска вдигането на военното положение. Нашата група иска връщането на свободитѣ и изтъква най-вече, че не само съгледнище на конституцията правата и свободитѣ на българскитѣ граждани не могатъ да бъдатъ отнемани, не може да бъдатъ обявени военно положение и цензура въ страната, но даже отъ вашето гледище причинитѣ за обявяването на страната въ военно положение сѣ минали. Едно врѣме ни обосновахте военното положение съ туй, че страната се намира въ опасно положение, че сме въ война...

Министъръ-прѣседател А. Стамболийски: И сега се намираме въ сѣщото положение.

В. Мулетаровъ (к): ... и че не може другояче да се дѣйствува. Трѣбватъ военнитѣ сѣдилища, трѣбва зорко да се бди, казваха тѣ, върху интереситѣ на държавата и заради туй тѣ сѣ необходими. Сега обаче войната се свърши, никакъвъ неприятелъ не ни чака съ войската си на границата.

Г. Сокуровъ (з): Гърците и турците се бият.

В. Мулетаровъ (к): Всичко туй мина, но въпреки всички усилия съ военното положение се прилагат военните закони. Нещо повече — правят се нови закони, съ които се разширява даже компетенцията на военните съдилища.

Министър-председател А. Стамболийски: Вътрешна война има още. Виновниците за погрома трябва да минат.

В. Мулетаровъ (к): Да, прави сте. — Военното положение повече се държи против работническата класа, против народните маси, които не могат да понесат днешното положение. На тях е отнето правото да протестират. Днес народните маси сж хвърлени въ страшна мизерия, въ страшна нмотия. По силата на военно положение ние не имъ позволяваме да правят събрания да протестират.

Нъкой отъ земледълците: Военното положение е за разбойниците, не за честните хора.

В. Мулетаровъ (к): ... не имъ позволяваме да излизат да упражнят тѣзи права, които конституцията имъ е дала.

Сжиятъ земледлецъ: Вие не имъ позволявате да правят събрания. Питайте г. Сакаровъ, какво го направиха въ Бургаз вашите другари, когато дойде да прави събрание.

В. Мулетаровъ (к): Когато ние очакваме да видиме военното положение, вие ни давате нови доказателства, че ще държите военното положение, че вие ще сѣбате въ окови работническата и маломотната класа въ България, че вие нѣма да позволите на народните маси да кажат своята дума върху положението, че вие винаги ще стоите като тормозъ съ цензурата, оковавате ума, оковавате дѣйността на тѣзи, които страдат отъ днешното положение. Вие не имъ позволявате никаква свобода, а оставите развързани ръцѣтъ на спекулантите, на гешефтарите, за да вършат най-големи безобразия и да заобикалят законите такива, каквито вие ги правите.

Нъкой отъ земледълците: Вие ги зашипавате въ сѣда.

В. Мулетаровъ (к): Отъ името на нашата група азъ дължа да протестирамъ, дѣто още продължавате да нарушавате конституцията.

Другъ отъ земледълците: Вие нѣмате право да говорите за конституцията.

В. Мулетаровъ (к): ... да отнемате свободите на българския народъ, макаръ че нѣтъ и надѣсно вие се декларирате за народовластници, за хора, които се велуват въ гласа на народните маси.

Х. Ветовски (з): Такива сме, защото не ви пропѣдихме съ камшикъ, както направиха вашите хора въ Русия. Трѣбваше да ви изгонимъ отъ тукъ.

В. Мулетаровъ (к): Ако вие бѣхте такива, вие трѣбваше да дадете на българския народъ свободно да се изкаже, вие трѣбваше да повърнете свободите на българския народъ да отиде къмъ своите естествени сѣдни, тамъ да го сѣдятъ при по-големи гаранции, за които ни говори г. д-ръ Фаденхехтъ, когато каза, че има промѣна. Вѣрно е туй, че военното правосѣдие по съставъ въ много нѣща не се отличава отъ гражданското правосѣдие.

Министър-председател А. Стамболийски: И празданското ще прѣобразуваме.

В. Мулетаровъ (к): Въ всеки случай тамъ има три инстанции, по-големи срокове, по-големи гаранции за българския гражданинъ. И отъ туй гледище ние можемъ да прѣдпочетемъ гражданското правосѣдие прѣдъ военното. Правъ е г. Фаденхехтъ, като казва, че гражданския сѣдия обличете ли въ мундиръ, вземате му главата. Взематъ му главата по отношение на известна категория хора.

Министър д-ръ Р. Даскаловъ: Като Еню Марковски напр.: щомъ го направиха воененъ прокуроръ, и му вземаха акъла.

В. Мулетаровъ (к): По отношение на работническата класа, по отношение на маломотните военния сѣдия е сжщъ, какъвто е гражданскиятъ: той е съ своите възгледи, туй е съ своята идеология, той е съ своите схващания, той е съ своите разбирания, винаги така схваща, винаги така разбира закона, щто го прилага въ твърдата му страна къмъ тѣзи маси. Но когато дойде богатиятъ, ...

Министър д-ръ Р. Даскаловъ: Както правѣше Марковски!

В. Мулетаровъ (к): ... когато дойде спекулантътъ, 350 дамара търси, за да намѣри смекчающа вината обстоятелства или нѣщо друго, за да го спаси.

Ю. Вълковъ (з): Ами вие ги търсите тия дамари.

Министър-председател А. Стамболийски: Тѣкмо за тѣхъ създаваме този законъ.

В. Мулетаровъ (к): Още единъ пътъ протестирамъ отъ името на нашата група, че едно народовластническо правителство — така поне то се кичи — продължава да окова ума на народните маси, да не имъ позволява свободно да се събиратъ на събрания, свободно да излизатъ на манифестации и демонстрации, да кажатъ туй, което мислятъ въ една конституционна страна.

Г. Марковъ (з): Както правятъ вашите братя въ Русия.

В. Мулетаровъ (к): Този законопроектъ е едно доказателство, че вие сте се скарали съ конституцията, че вие вече сте я забравили скончателно и че ни ковете закони, за да оковавате още по-добре народните маси.

Нъкой отъ земледълците: Така разбираме, така правимъ.

В. Мулетаровъ (к): Вѣрно е, така ви диктуватъ интереси, и нека призная, че г. Стамболийски е малко по-прѣмолнивецъ.

Министър-председател А. Стамболийски: Съгласни ли сте военните сѣдии днесъ да ги наречемъ военни комисари?

В. Мулетаровъ (к): Комисарите дѣйствуватъ въ друга обстановка, г. министре, т. е. въ революционна обстановка, тѣ дѣйствуватъ при другъ общественъ животъ.

Но следъ протеста позволете ми да кажа нѣколко думи върху тѣзи измѣнения, които вие правите. Нека ви кажа, че измѣненията, такива каквито се прѣдлагатъ, нищо ново не внасятъ. А въ военносѣдебния законъ има толкова работи за измѣнение. Ако вие сте рѣшили да държите военното положение, да прилагате военносѣдебния законъ и военноположителния законъ, ако, казвамъ, вие сте рѣшили да го държите като една управляюща партия, като една партия, която държи за интересите на буржоазната класа, особено въ този периодъ, когато тя вижда, че нейното господство е застрашено, даже отъ ваше гледище много празноти на военното правосѣдие трѣбва да бъдатъ заглъсени. Има въ тѣзи празноти и работи, които засѣгатъ интересите на работниците и маломотните; когато ги подлагате на туй правосѣдие, ние дължимъ да изтъкнемъ именно тѣзи недѣзи, отъ които страда цѣлата работническа класа, но отъ които извънредно страда работническото.

Ю. Вълковъ (з): Отъ вашето правосѣдие, което вие раздавате, страда народътъ.

В. Мулетаровъ (к): Много отъ васъ прѣзъ време на войната сж опитали сладостта на военното правосѣдие.

Министър д-ръ Р. Даскаловъ: Марковски го раздаваше.

В. Мулетаровъ (к): Излѣзте съ данни и кажете, че нѣщо е извършило.

Министър д-ръ Р. Даскаловъ: Охо, има много!

В. Мулетаровъ (к): Много слушахме, но нищо не казахте досега противъ него.

Г. Радев (к): Той е раздавалъ ваше правосъдие.

Министър д-ръ Р. Даскалов: Значи, той бѣше оръдие на нашата буржоазия — прочутиятъ прокуроръ Еню Марковски!

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: Нѣмаше нужда да прилага законитѣ, щомъ сж буржоазни.

Министър д-ръ Р. Даскалов: Колко войници осждихте вие!

В. Мулетаров (к): Азъ дължа да направя само тия бѣлѣжки, които извънредно много засѣгатъ интереситѣ на работнитѣ маси. Първо, военното правосъдие, казватъ, е много бързо, експедитивно, защото цѣлитѣ му били такива; то не можело да бѣде бавно, както гражданското. И заради туй всички срокове въ него сж намалени до минимумъ. Напр. обвиняватъ извѣстно лице въ извѣстно прѣстѣпление. Тегли се прѣдъ военния сждъ, съставъ му се обвинителенъ актъ. Обвинителниятъ актъ се връчва на лицето, за да направи своитѣ възражения. Г. г. народни прѣдставители! Срокътъ за възражения по обвинителния актъ е само 24 часа. И често пѣти лицето, което получава обвинителния актъ, получава единъ обвинителенъ актъ дълъгъ и широкъ; често пѣти то не може да се справи, да си намѣри бързо защитникъ; додѣто отиде, додѣто намѣри защитникъ, додѣто се прочете обвинителниятъ актъ, додѣто лицето види кого трѣбва да вика като свидѣтель, 24-часовиятъ срокъ е изтекълъ и то остава абсолютно безъ всѣкакви доказателства. Никакви доказателства не му се допускатъ слѣдъ този срокъ, даже обвиняемиятъ да доведе и свидѣтели. Често пѣти обвиняемиятъ казва: „Абе еднкой си трѣбва да ми бѣде свидѣтель; той знае извънредно добръ работата, не не го знаахъ дѣе днесъ, трѣбва да изуча адреса му“; трѣбва да види кѣдѣ е това лице, защото ако посочи името му, а не посочи точния му адресъ, оставятъ искането му безъ послѣдствие, и то остава безъ всѣкакви доказателства — плененъ произволъ. Явяватъ се, нѣмате никакви контрадоказателства, сждятъ ви и ви хвърлятъ въ затвора. Въ новия законопроектъ азъ не виждамъ нищо по-либерално, не виждамъ този недѣгъ да бѣде поне донѣкъдѣ поправенъ, да се даде на страната единъ по-голямъ соркъ, за да може да направи своитѣ възражения.

Отъ друга страна, г. г. народни прѣдставители, идете ли въ военнитѣ сждилища, туй, което ще ви направи впечатление, то е най-напрѣдъ съставитѣ имъ. Много пѣти взематъ отъ казармата офицери, които хаберъ нѣматъ отъ закона. Такъвъ сждия чете закона, и колкото нѣкой простичкъ човѣкъ разбира отъ закона, толкозъ сждията разбира отъ закона, който ще прилага. Правите извѣстни искания, той не ги разбира, нито лѣкъ схваща кѣдѣ отивате, когато правите тия искания. И затова казва: „Безъ послѣдствие“ — не може даже да мотивира туй, което рѣшава, туй, което върши. Правите второ искане, трето искане въ защита на подсждимия, но и тѣ минаватъ безъ послѣдствие. И забѣлѣжете, въ протокола абсолютно нищо не се отбѣлѣзва; протоколистътъ не е длъженъ да пише нищо. Напр. въ законния срокъ сте искали извѣстенъ свидѣтель. Сждятъ произволно ви отхвърля искането, не допуща свидѣтеля; правите възражение, давате доказателства, че вашиятъ свидѣтель трѣбва да бѣде допуснатъ. Двѣ думи не ви се допуска да кажете, оставя се искането ви безъ послѣдствие и нищо повече; и въ протокола даже и това не се отбѣлѣзва.

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: По болшевишки!

В. Мулетаров (к): Нѣщо повече: става разпитъ на свидѣлитѣ, показанията на тия свидѣтели не се забѣлѣзватъ въ протокола. Въ военносѣдебния законъ е казано: „Въ засѣданията се водятъ кратки протоколи“, бѣлѣжки само се държатъ, но не на показанията, а се държи протоколъ съ слѣдното съдържание: яви се страната, подсждимиятъ съ защитникъ еднкой си, сждятъ въ съставъ еднкой си, слѣдъ пледарията на защитата и слѣдъ обвинителната рѣчь на прокурора, слѣдъ разпита на свидѣтелитѣ — по кой свидѣтель какво е казалъ, абсолютно нищо не се споменува въ протокола — сждятъ опрѣдѣли: осжда се еднкой си на това и това. (Веселостъ у земледѣлцитѣ)

И често пѣти, г. г. народни прѣдставители, обвиняемиятъ става жертва на страсти, става жертва на амби-

цин, става жертва на работи, които не бива даже да се говорятъ, защото пакъ ще почнете да викате и да ревете. Дадена е заповѣдъ за извѣстни лице непѣрѣмно да бѣде осждено, свидѣтели се изваждатъ, обвиняватъ туй лице, нищо не е въ състояние да го оправдае; сждятъ казва: „Виновенъ“ и нѣкой не може да контролира, виновенъ ли е или не, затуй защото въ протокола нѣма нищо отбѣлѣзано какво става въ слѣдебното засѣдание. Отивате вие въ Главния военнокасацiоненъ сждъ. Какво мислите се върши тамъ? Тамъ пѣкъ казватъ: „Абе нѣма протоколъ, не знаемъ нищо; питано лицето, гледаме поставенъ е въпросъ, виновенъ ли е, отговоренъ виновенъ, слѣдователно правилно е рѣшено; ние по съществото, казватъ тѣ, не се занимаваме; ние не четемъ протоколитѣ, защото въ тѣхъ нѣма нищо“ — слѣдователно за какво ли идете при насъ да се жалите? И нека ви кажатъ адвокатитѣ: надали на хиляда обжалвани присѣди има една, която да бѣде касирана. Нищо повече, г. г. народни прѣдставители: днешниятъ съставъ на Главния военнокасацiоненъ сждъ ни развива слѣдната теория: „Низъ, казва прѣдседателътъ юристи, не четемъ протокола“. Питамъ защо. Много пѣти важни обстоятелства съгласно военносѣдебния законъ сж искани отъ страната да бѣдатъ отбѣлѣзани въ протокола, нѣвокираме тия обстоятелства и искаме касирането на длѣво; казваме, че законътъ е нарушенъ. Обаче прѣдседателътъ на Главния военнокасацiоненъ сждъ отговаря: „Понеже протоколитѣ сж непѣлни и понеже отдѣлнитѣ показания могатъ да ни въведатъ въ заблуда, азъ, казва, никакъ не чета протоколитѣ, а гледамъ само въпросния листъ, . . .“

И. Янулов (с): Чудесна декларация!

В. Мулетаров (к): „ . . . гледамъ какво е депозирано“ — значи какво е могълъ виновниятъ да измѣни отъ първата инстанция, което да се отбѣлѣжи въ протокола; а протокола хитъ не го гледатъ въ Главния военнокасацiоненъ сждъ. Пѣкъ нека ви кажа и друго. Въ самия съставъ турнали двама или пѣкъ трима дѣйствуещи полковници. Наредили се. Скоро имаше една подобна картина. Явява се обвиняемиятъ, единъ добъръ юристъ, и пледира сиромаштъ, разправя за законъ, за военносѣдебния законъ, за историтата на извѣстни текстове на този законъ, и тримата го знаятъ — тегга incognita е за тѣхъ тази материя. Тѣ не рѣшаватъ сега сждбата на този човѣкъ, който дѣйствително познава тази материя и знае какво приказва, а тѣ хаберъ нѣматъ отъ туй, което рѣшаватъ!

Г. Колевъ (з): А щомъ е такъвъ, бива ли да върши прѣстѣпления?

В. Мулетаров (к): Тамъ е всичкиятъ въпросъ, че вие прѣдполагате, че тамъ, които сж отишли, все сж прѣстѣпници. Тогава питамъ ви: вашиятъ министър-прѣдседателъ прѣстѣпникъ ли е отъ ваше гледище, когато го сждиха и осждиха?

Министър-прѣдседателъ А. Стамболийски: Отъ гледище на управляющитѣ партии съмъ прѣстѣпникъ.

С. Костурковъ (р): Затова те защитиха и протестираха всички.

Министър-прѣдседателъ А. Стамболийски: Законътъ прѣсича вече този произволъ.

В. Мулетаровъ (к): Въ военния сждъ, казвамъ, протоколи не се държатъ и обвиняемиятъ може да бѣде напълно жертва на страсти, жертва на отомстителност, жертва на заповѣдъ отпоръ. Никаква гаранция за него нѣма и всѣкаква слѣда пѣкъ за прѣстѣпление отъ страна на сждитѣ не съществува заради туй, защото протоколи не се държатъ. И ние, когато взехме да разгледаме този законъ, мислѣхме, че поне вие отъ ваше гледище ще турите по-голяма гаранция за подсждимитѣ. Това го нѣма, никаква гаранция не сте турили.

Министър-прѣдседателъ А. Стамболийски: Ние самитѣ, които ще го прилагаме, сме достатъчна гаранция.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ (р): Нѣма да го прилагате вие. Много несерiously е това.

В. Мулетаровъ (к): Какво прилагате, ви питамъ азъ? Оставили сте военнитѣ сждилища така, както си бѣха и

по-рано; длъжностите там се заемат пакъ отъ длъжностни офицери, защото като казвате, че за членове на военния съдъ се назначаватъ хора юристи, веднага въ забълбъжка казвате, че ако нѣма длъжностни офицери юристи, назначаватъ се офицери и безъ такова образование.

Министъръ-прѣдседателъ А. Стамболийски: Може ли да посочите нѣкоя несправедлива присѣда прѣзъ наше време?

В. Мулетаровъ (к): Сега ще ви кажа. Точно прѣди изборите, петъ дена прѣди изборите — на 28 мартъ бѣха изборите — по невидено чудо, безъ да е обявено въ реда, въ обявлението, което се туря въ Главния военнокасационенъ съдъ, излизе дѣлото на Темелко Ненковъ.

Министъръ-прѣдседателъ А. Стамболийски: Джидровъ го е завелъ, отъ негово време е.

В. Мулетаровъ (к): Вѣрно е, че е отъ времето на Джидрова. Но какво става? Веднага се телеграфира ужъ да се търси Темелко Ненковъ, по телеграфира тогава, когато вече дѣлото е свършено. Дѣлото е гледано на 25, на 25 слѣдъ обѣдъ се телеграфира да се търси Темелко Ненковъ, да му се каже, че на 25 дѣлото се гледа! Кѣмъ дѣлото е телеграмата, тамъ стои тя като доказателство, че длъжнително въ деня, когато се е гледало дѣлото, се е телеграфирало, че Темелко Ненковъ не е въ мината Перникъ.

Министъръ-прѣдседателъ А. Стамболийски: И какво става?

В. Мулетаровъ (к): Какво става? Ето ви пакъ единъ юрникъ отъ военно правосъдие. Темелко Ненковъ го осъдиха прѣдъ военнополовия съдъ. Искаше се, отъ широките социалисти и отъ демократите смъртното му наказание.

Министъръ-прѣдседателъ А. Стамболийски: Широките искатъ смъртно наказание за всички.

И. Януловъ (с): Никога не сме искали такова нѣщо.

В. Мулетаровъ (к): Г. Личевъ ги обяви за военпослужащи и като военпослужащи, понеже не се покорили на началника си — комендантъта, и му нанесли ужъ нѣкакъвъ побой, хвърлиха ги да ги осъдятъ и искаха смъртното наказание на тия хора по военнаказателния законъ. Следъ дълги борби се установи, че перникските рудокопачи не сѫ войници, не сѫ военпослужащи. Като така, подведоха ги да отговарятъ по чл. 172, и отъ 11 души осъдими само двама осъдиха по на шестъ мѣсеца затворъ.

Министъръ-прѣдседателъ А. Стамболийски: Значи пакъ е имали правосъдие.

В. Мулетаровъ (к): Напротивъ.

Министъръ-прѣдседателъ А. Стамболийски: Отъ 11 само двама осъдиха.

В. Мулетаровъ (к): Ако вие бѣхте безпристрастни и ако слушате процеса, вие щѣте да кажете: вѣрно е туй, отгорѣ имаше заповѣдъ, тия двама да бъдатъ осъдени, а деветъте да бъдатъ освободени.

Министъръ-прѣдседателъ А. Стамболийски: Кѣдѣ е тая заповѣдъ?

В. Мулетаровъ (к): За това питайте тогавашния воененъ министъръ г. Личевъ, който въпрѣки декларацията на съда, че тѣ не сѫ войници, ги изпрати въ тетевенския балканъ, въ друга мина като войници и ги държа нѣколко мѣсеци дотогава, докогато полека-лека работниците избѣгаха и си отидоха по мѣстата.

Та, казвамъ, осъдиха Темелко Ненковъ на шестъ мѣсеци затворъ. Обаче въ изборната борба вамъ, види се, ви бѣше нужно да опорочите листата на комунистите и съ една свѣткавична бързина, безъ всѣкава формалностъ, безъ да е виканъ Темелко Ненковъ, слага се неговото дѣло на разглеждане. И какво мислите става? Съдътъ възъ основа ст. 851 казва: „Измѣнявамъ наказанието, на-

ложено на Темелко Ненковъ и Иванъ Константиновъ“. Какъ? Отъ шестъ мѣсеци затворъ по чл. 172 прави го на двѣ години строгъ тъмниченъ затворъ и лишние отъ граждански и политически права . . .

И. Януловъ (с): Въ касацията става туй, г. министъръ-прѣдседателю!

В. Мулетаровъ (к): . . . за мятежъ по чл. 138. Г. г. народни прѣдставители! Азъ ходихъ, говорихъ и съ прокурора, питахъ го на какво основание е направено туй и има ли, откажъ съществуватъ съдилища въ България, поне единъ случай, кѣдѣто Главниятъ военнокасационенъ съдъ да е промѣнилъ квалификацията на прѣстѣплението. Чл. 851 позволява на Главния военнокасационенъ съдъ да промѣни наказанието, по въ единъ случай — когато законътъ, да кажемъ, прѣдвижда наказание двѣ години, но не може да се отиде на двѣ години. Въ този случай съдътъ може да отиде подъ тая норма, да се справи съ закона и да каже: „Вие не можете да наложите наказание двѣ години“. А въ настоящия случай съдътъ е приложилъ съдия текстъ, който прѣдвижда наказание двѣ години затворъ, но безъ да каже, че има отегчающа вина обстоятелства или нѣщо друго. Въ никой случай нѣма нито една присѣда досега, при която Главниятъ военнокасационенъ съдъ да е увеличилъ наказанието.

И. Януловъ (с): Не само въ България, но и въ цѣль свѣтъ.

В. Мулетаровъ (к): Има обратни случаи — да намалява наказанието. Както ви казахъ, съдътъ е избѣгалъ отъ границите, които законътъ прѣдвижда. Главно, елементарно правило е, че никогда Главниятъ военнокасационенъ съдъ не може да се спнѣ да рѣшава дѣлото по същество, не може да дава нова квалификация на прѣстѣплението. Тукъ по дѣлото на Темелко Ненковъ, защото е кандидатъ на комунистическата партия, защото е комунистъ, съдътъ извършва това, което никога не е извършвалъ — . . .

Б. х. Сотировъ (к): Позоръ!

В. Мулетаровъ (к): . . . отива и дава нова квалификация на прѣстѣплението и, г. г. народни прѣдставители, осъжда Темелко Ненковъ на двѣ години строгъ тъмниченъ затворъ. И азъ не ща да бѣда голословенъ, обърнахъ се не къмъ наши юристи — комунисти, обърнахъ се къмъ юристи отъ всички други партии и ги питахъ знаятъ ли подобенъ примѣръ. Всички до единъ поминатъ, че това е печувано откажъ България съществува, че никогда Военнокасационниятъ съдъ не е вършилъ подобно нѣщо. Това стана — за насъ е много ясно, ние го разбираме — сигурно по заповѣдъ отгорѣ.

И. Януловъ (с): Ще трѣбва да се ревизира това и не прѣмѣнило да се поправи, защото е позорно, защото трѣбва да има правосъдие въ тая страна.

В. Мулетаровъ (к): Азъ поднесохъ едно заявление отъ страна на Темелко Ненковъ до министъръ-прѣдседателя и искахъ ревизия на процеса. И до днесъ туй заявление стои сигурно въ папката на г. началника на военносъдебната частъ. Извърши се едно прѣстѣпление по отношение на Темелко Ненковъ, като го осъдиха безъ всѣкакъвъ законъ, като извършиха едно прѣстѣпление по отношение на него при съденето му. Защото, г. г. народни прѣдставители, питамъ ви азъ: каква е тая присѣда, ако не задочна присѣда въ углавния процесъ? Питамъ ви азъ: каква е тая присѣда, въ която ви увеличаватъ наказанието на двѣ години, безъ да сте викани вие да отговаряте прѣдъ съда? Осъдени сте само на шестъ мѣсеци, осъждатъ ви на двѣ години; гласъ не сте дали, не знаете, че дѣлото ви се гледа, не сте отишли да се защитите, задъ гърба, задъ кулисите ви удрятъ, наказватъ ви съ двѣ години затворъ, издаватъ присѣда и я изпращатъ за изпълнение. И тогава, когато военниятъ прокуроръ още се колебае, дали да я приведе въ изпълнение или не, отъ Министерството на вътрѣшните работи — никога присѣдите не се изпълняватъ отъ министъра на вътрѣшните работи, . . .

Министъръ-прѣдседателъ А. Стамболийски: Ами отъ кого?

В. Мулетаровъ (к): ... а се изпълняват от прокурора — изпратиха заповед, и точно когато тръбваше да се гласува тук по касиране на комунистическите народни представители от Врачанската колегия, точно в този момент залсвиха Темелко Ненков като народен представител и го хвърлиха въ затвора.

Министър-председател А. Стамболийски: Имате де-люзирано питане и министърът на вътрешните работи ще ви отговори.

В. Мулетаровъ (к): Ще ни отговори, да. Стават 2½ мѣсеци и никой не отговаря на туй питане.

И. Януловъ (с): И много интерпретации има, но никой не отговаря на тях.

В. Мулетаровъ (к): Ето ви юрнек на военно правосъдие! Законът едно казва, тѣ вършат друго. Вземат невинни хора, шибват ги въ затвора, държат ги въ затвора, лишават ги от граждански и политически права, напихват имъ разноси на гърба, съ една дума съенпват ги, посѣгат на тяхната чест. Но отъ това тѣ не се интересуват. Това е военното правосъдие — да прѣсѣдвашъ противника, да вършишъ съ свѣткавична бързина по отношение на прѣдставителитѣ на работническата класа явно противозаконни работи, да хвърляшъ подъ Миндера законитѣ. И когато имъ казвашъ, че това се върши само по отношение на работническата класа, излизатъ въ печата и казватъ: „Ние сме справедливи“.

Отъ земледѣлцитѣ: Ние ли ги съдихме? Какви съдии сѣ тамъ? Комунисти съдии сѣ тамъ. Може ли тѣй да се приказва?!

В. Мулетаровъ (к): Ето това правите съ закона — вне му развързвате рѣцѣтѣ, давате му права.

Министър-председател А. Стамболийски: Ние го поддържаме.

В. Мулетаровъ (к): Затѣ азъ търсѣхъ случай да кажа туй. Когато ние правимъ питане, никой не отговаря, нито единъ отъ министритѣ не мърда. Извършено е едно страшно прѣстъпление по отношение на български граждани, нѣщо повече — по отношение на единъ народенъ прѣдставител. Министърът не мърда, нѣщо повече — министърът се солидаризира съ извършеното прѣстъпление, той позволява този човѣкъ да бѣде арестуванъ и изпратенъ въ затвора.

И. Януловъ (с): Лошъ прецедентъ създавате, г. Стамболийски. Ще падне върху главитѣ ви. Нѣкога ще правятъ същото съ васъ.

В. Мулетаровъ (к): И понеже внасяте този законъ, не сме ние, които ще дойдемъ да вършимъ вашето правосъдно дѣло. Азъ ви казахъ и завчера по другъ случай: ако е въпросъ да докарате вашето правосъдие до тѣлно дискредитиране прѣдъ народнитѣ маси, нѣма да сръщнете нашата оппозиция. Нашата помощ ще сръщнете. Маситѣ трѣбва да дойдатъ до това положение да видятъ, че тѣ въ сегашното правосъдие не могатъ да иматъ гаранция за своитѣ свободи, че тѣхнитѣ свободи, тѣхнитѣ права трѣбва да бѣдатъ гарантирани отъ друга нѣкоя обществена сила, отъ друга нѣкоя обществена организация, не таа организация, която вне давате. Но когато вне се спирате на единъ законъ и обвързвате съ него хората, ние искаме извѣстни работи, които да освободятъ работническата класа въ извѣстно отношение. Само въ този смисълъ ние вземаме думата да говоримъ.

Ние протестираме още единъ път — на свършване — задѣте поддържате военното правосъдие, дѣто поддържате военното положение, дѣто не внасяте нито на йота по-голяма гаранция за правдинитѣ и свободитѣ на български граждани, особено на работника и малоимотния, а напротивъ съ вашитѣ законоположения вне отнемате и послѣдната сѣнка отъ права и свободи. Тѣлчете ги и давайте заповѣди да бѣдатъ тъпкани! (Ржкоплѣскане отъ комунистѣтѣ)

Ю. Урумовъ (з): Какъ мирясахте въ Перникъ! Сега нѣма да правите стачка.

Прѣдседателствующъ Х. Маноловъ (з): Г. г. народни прѣдставители! Часътъ е 8.

Министъръ С. Омарчевски: Прѣдлагамъ да се продължи засѣданieto до свършването на въпроса.

Прѣдседателствующъ Х. Маноловъ: Има прѣдложение отъ г. министра на просвѣщенiето да се продължи засѣданieto до свършване на въпроса.

Който приематъ тѣй направеното прѣдложение, моля, да си вдигнатъ ржката. Болшинство, Събранието приема.

Има думата народниятъ прѣдставител г. Георги Юрдановъ.

Г. Юрдановъ (з): Г. г. народни прѣдставители! Ще кажа една-две лакарици въ отговоръ на г. Мулетаровъ. Той каза: „Ние протестираме и искаме свобода; искаме да се вдигне цензурата и военното положение“. Менѣ ми се чини, че ако има нѣкой, който да цѣни свободата, това трѣбва да бѣде българинътъ, защото не зная дали има другадъ нѣкаждъ свобода по-скъпо платена, отколкото свободата на българина. Българинътъ трѣбва да цѣни свободата, но едно трѣбва да се знае — че за да има свобода, трѣбва да има и извѣстни ограничения. За да не бѣдешъ сбранъ, трѣбва да има законъ противъ крадцитѣ; за да не бѣдешъ убитъ, трѣбва да има законъ противъ убийцитѣ; за да не бѣде жена ти и дѣщеря ти изнасилена, трѣбва да има законъ противъ блудницитѣ; за да бѣдешъ свободенъ, трѣбва да има законъ, който да ограничи дѣйствиетата на тѣзи, които ограничаватъ свободата. Г. Мулетаровъ каза: „Свобода, свобода, свобода искаме!“ Тукъ нека ми бѣде позволено да кажа нѣщо, казано прѣди мене. Ние съ него сме народни прѣдставители отъ единъ край. Ние прѣдставяваме единъ народъ. Прѣди изборитѣ за XVIII-то обикновено Народно събрание бѣхме отишли да правимъ събрание въ с. Левуново. Тамъ имаше панаиръ. Приставътъ, тогава широкъ есциалистъ, каза: „Не можете да направите събрание тукъ“, защото тѣзи хора почнаха да правятъ хоро. И тогава нито той, нито азъ направихме събрание. Той направи една конференция.

В. Мулетаровъ (к): Вне бѣхте тамъ на скалитѣ, нали?

Г. Юрдановъ (з): Вѣрно. — Слѣдъ това той си свърши конференцията и (сидохме на гора „Генералъ Тодоровъ“ и тамъ той ми каза: „Какъ минавашъ ти?“ Добръ, казвамъ, права събрания. Ами защо учите така вашитѣ комунисти, защо из ги възпитавате? — „Бай Георги, каза, нека да бѣда прѣдъ тебе искренъ. Вне сега давате свобода, буржоазнитѣ правителства даватъ свобода, но тогава, когато ние дойдемъ на власт, това що се казва вѣстникъ, това що се казва свобода на словото, на печата, нѣма да позволимъ. (Ржкоплѣскане отъ земледѣлцитѣ) Само, казва, вѣстникитѣ на комунистѣтѣ не позволимъ, а всичко друго ще трѣбва да се ограничи“. Такава ви е свободата, г. г. комунисти. Ние така ли днесъ си отмищаваме на васъ, г. Мулетаровъ?.

В. Мулетаровъ (к): Азъ ще Ви отговоря какво съмъ казалъ, но не икономисвайте истината.

Г. Юрдановъ (з): Вне искате да съенпнете тази държава. Тогава, когато вне искате да правите анархия тукъ, когато вне искате да има убийства тукъ, когато искате да насаждате мятѣжи, тогава вне искате да ви дадемъ свобода, а утрѣ вне нѣма да дадете никаква свобода. Ето защо най-малко право да претендирате за свобода имате вне, които носите не свобода, а смъртъ на тоя народъ. (Ржкоплѣскане отъ земледѣлцитѣ)

Прѣдседателствующъ Х. Маноловъ: Дебатитѣ се считатъ за приключени, понеже нѣма други записани.

В. Мулетаровъ (к): Г. прѣдседателю! Искамъ думата за лично обяснение.

Прѣдседателствующъ Х. Маноловъ: Пристѣпваме къмъ гласуване. Който приематъ...

В. Мулетаровъ (к): Г. прѣдседателю!

Прѣдседателствующъ Х. Маноловъ: Какво ще се разправяте? Не Ви е обидилъ г. Юрдановъ.

В. Мулетаровъ (к): Той изнесе известни работи, които азъ не съмъ казалъ.

Прѣседателствующъ Х. Манолъвъ: Които приематъ на първо четене законопроекта за измѣненіе въ сѣдоустройството и сѣдопроизводството на военносѣдебния законъ за мирно врѣме и въ врѣме на военно положение, моля, да си вдигнатъ ржката. Мнозинство, Събранието приема.

Слѣдующето засѣданіе съгласно правилника ще бѣде утрѣ въ 2 ч. слѣдъ обѣдъ съ сжщия дневенъ редъ.

Които г. г. народни прѣдставители приематъ този дневенъ редъ, моля, да си вдигнатъ ржката. Болшинство, Събраніето приема.

Вдигамъ засѣданіето.

(Вдигнато въ 8 ч. 20 м. вечеръта)

Прѣседателъ: **А. БОТЕВЪ.**

Подпрѣседателъ: **Х. МАНОЛОВЪ.**

Секретаръ: **С. ДУПАРИНОВЪ.**

Началникъ на Стенографското отдѣление: **В. Ив. Василиевъ.**